AW LIBRARY
9 437 475

ZAGREB. UNIVERZITET.
PRAVNI FAKULTET

MNENJE PROF. SBORA PRAVO
I DRZAVOSLOVNOGA FAKULTE-
TA

1881

HARVARD
LAW
LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

knjižnica biblioteka pravnog fakulteta
III - 96 d
Zagreb. Universitet. Pravni fakultet.

MNENJE

PROF. SBORA PRAVO- I DRŽAVOSLOVNOGA FAKULTETA

NA SVEUČILIŠTU FRANJE JOSIPA I. U ZAGREBU

Sv. 24 b

OB OSNOVI

NOVOGA

KAZ. ZAKONA O ZLOČINSTVIH I PRESTUPCIH

ZA

KRALJEVINU HRVATSKU I SLAVONIJU.

M. 1019/39

I. OBĆENITI DIO.

U ZAGREBU.
TISAK DIONIČKE TISKARE.
1881.

Digitized by Google

Digitized by Google

Visoka kraljevska zemaljska vlado

odjel za pravosudje.

Pravo i državoslovni fakultet kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu pozvan je odpisom vis. kr. zem. vlade od 17. prosinca 1879. br. 10540., da se izjavi ob „osnovi novoga kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju“, izradjenoj po presvjet. gosp. predstojniku kr. vladnoga odjela za pravosudje, Dr. M. Derenčinu.

Kako je obće poznata nesavršenost i manjkavost dosadanjega, te upravo usljed toga potreba novog k. zakonika, nije ni čudo, da se je fakultet ovaj osobito uzradavao, kad mu je u ruke stigla osnova, izradjena velikom pomnjom, te odgovarajuća s jedne strane stanju današnje kriminalne znanosti i novijemu razvitku kaznenoga zakonodavstva, s druge pako strane obaziruća se na potrebe, na stanje i položaj našega naroda. Stoga se je fakultet ovaj rado latio posla, u kom ga je svom pripravnošću i djelotvornom pripomoći podupirala sama vis. kr. zem. vlada, pruživ podporu i priliku izaslanikom fakulteta, da prama izraženoj njihovoj želji prouče način ovršivanja kazne slobode u zemaljskih kaznionah u Lepoglavi i Zagrebu, te u zagrebačkom uzištu.

Fakultet ovaj rado izjavljuje, da u spomenutoj osnovi i njenom obrazloženju, u tom proizvodu dugotrajnoga, napornoga i savjestnoga studija, nazire znamenitu polugu napredka našega kaznenoga zakonodavstva, kao i zametak i klicu razvoja literature hrvatske na polju kaznenoga prava.

Istinitost temeljnih principa, shodnost razredbe materijala, te opravdanost pretežne većine pojedinih ustanova osnove, osigurava joj odlično mjesto medju novimi proizvodi kaznenoga zako-

Digitized by Google

nodavstva, domovini pako našoj pruža valjan temelj, na kom će se sagraditi toli nuždna sgrada novoga kaznenoga zakonika.

Fakultet ovaj nastojao je u niže sliedećih redcih zadovoljiti u gore spomenutom odpisu vis. kr. zem. vlade izraženomu pozivu time, što je za sada izrazio mnienje svoje ob ustanovah općenitoga diela osnove, misleći, da će tako od svoje strane takodjer nešto doprinjeti k obistinjenju žudjene reforme našega materijalnoga kaznenoga prava.

Iz sjednice profesorskog sbora pravo- i državoslovnoga fakulteta kralj. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, držane dne 3. svibnja 1881.

Digitized by Google

Trodielba kažnjivih čina.

Kad se u kojoj državi ima stvoriti nov kaz. zakonik, jedno je od prvih pitanja, koje se namiće zakonotvorcu, pitanje o razdielbi kažnjivih čina. Osnova novoga kaznenoga zakona za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju pristala je uz trodielbu kažnjivih čina u zločine, prestupke i prekršaje, a obrazloženje k §. 1. osnove nastoji dokazati opravdanost toga trorazredja toli s gledišta teoretičkoga, koli sa stanovišta kriminalne politike, kriminalnoga postupka i zakonotvorne tehnike.

Pravo i državoslovni ovaj fakultet izjavljuje se pristašem protivnoga tomu mnienja, premda mu je dobro poznato, da je velika većina najnovijih i najznamenitijih proizvoda kaznenoga zakonodavstva prigrlila istu trorazdielbu.

Obrazloženje osnove spominje najprije nazor one škole, koja dieli sve kažnjive čine prama ontologičkoj njihovoj naravi samo u dvie kategorije, najme u delicte i prekršaje. Obrazloženje i dopušta, da je ova razdielba posve racijonalna i sa znanstvenoga gledišta podpuno opravdana, pa ipak pristaje uz protivno mnienje, koje prigrljuje trodielbu kažnjivih čina.

Koji su poglaviti razlozi, s kojih je naša osnova tako postupala?

S gledišta teoretičkoga spominje obrazloženje osnove najprije, da je nevaljana dioba kažnjivih diela u zločine, prestupke i prekršaje, ako joj je temeljem *vrst kazne*, kojom zakon kažnjivomu dielu prieti, kao što je to provedeno u francezkom code pénalu; nu odmah zatim veli, pozivajuć se na autoritet glasovitoga belgijskoga kriminaliste starine Hausa, *da se kažnjivi čini mogu po nutrnjoj naravi svojoj dieliti u tri velike skupine:* u osobito težke i manje težke delicte, te u lahke povriede.

Tomu da mora odgovarati pravedna kazan, što se postigava time, da zakonodavac uvede više vrstih kazne. Kad se pako to učini, kaže obrazloženje osnove, „onda neima ništa naravnijega, nego da zakonodavac grupira djela, koja stoje u istom stepenu kažnjivosti i koja se po tom kazne kaznom iste vrsti, pa da tako stvorenim grupam nadjene i ime". —

Ovako bi se imalo dokazati, *da trodielba kažnjivih djela odgovara nutarnjoj njihovoj naravi, a ne vrsti zaprićene kazni.* Fakultet ovaj ipak

Digitized by Google

mnije, da se na temelju spomenutoga umovanja dade doduše opravdati uvedenje raznih vrsti kazne, nipošto pako trodielba kažnjivih čina. Da vidimo što u tom pogledu sama osnova čini: Posebni dio osnove nedrži se pravila, da stanovitoj grupi kažnjivih diela prama njihovoj težini imade odgovarati jedna stanovita vrst kazne, pošto se n pr. zločini kazne svimi vrstmi kazne slobode: i robijom, i drž. uzom, i uzom, te pošto se jedan te isti delict može u mnogo slučajeva kazniti alternativno robijom ili uzom, državnom uzom ili uzom, uzom ili novčanom kaznom, ali zato ipak ne mienja prama tomu kategorije, već ostane zločin, dotično prestupak. Od mnogobrojnih takovih slučajeva dovoljno je spomenuti jedan n. pr. slučaj §. 162. (§. 162. osnove: „Tko javno pred množtvom ljudih ili razprostranjivanjem ili javnim izdanjem spisa, tiskopisa ili slika, kojim znade za sadržaj, dotično znamenovanje, neposredno uzaziva na počinjenje zločinstva ili prestupka, kazni se kao začetnik, ako je usljed uzaziva sbilja kažnjivo djelo počinjeno. Ako je uzaziv ostao bez uspjeha *kriv je prestupku i* kazni se uzom ili državnom uzom do dvie godine i novčanom globom. Nu neuspjeli uzaziv na veleizdaju ili izdaju države *tvori zločinstvo i* kazni se robijom ili državnom uzom do pet godina. U slučajih prediduće točke ima se suditi uz kazan državne uze na gubitak ureda i obustavu političkih prava.) Nemisli ovaj fakultet nipošto, da je to mana osnove, dapače u tom nazire prednost njenu pred mnogimi inimi zakonici (code pénal, njemački R. St. G. B., cislt. osnova itd.), koji označuju kategoriju kažnjivoga djela unapried odredjenom za to djelo kaznom; fakultet ovaj samo mnije, da se razdielba nabrojenih u osnovi (pošto prekršaji u njoj sadržani nisu) kažnjivih djela u zločine i prestupke gore spomenutim umovanjem obrazloženja opravdati ne dà, te da bi n. pr. citirani §. 162. i bez rieči: „kriv je prestupku i" ter „tvori zločinstvo i" posve liepo zadaću svoju izpunio. Ili zar možda osnova nalazi u doloznosti i culpoznosti čina kriterija razlike izmedju prestupka i zločina? Nenalazi, što se vidi iz §. 16. osnove; — ili u razlici izmedju motiva obezčašćujućih i nesramotnih? Takodjer nè.

Obrazloženje osnove i samo tvrdi, da je težko ustanoviti obilježja, po kojih se klasificiraju kažnjiva djela, te se i kani definicija pojedinih vrsti veleć, da to ostavlja znanosti (obraž. str. 116); nu niti ova neće za trodielbu kažnjivih čina nikada pronaći točnih granica, osnovanih na nutarnjoj naravi delicta. Kod pokušaja priznaje dapače osnova i u textu i u obrazloženju naročito, da neima razlike izmedju zločina i prestupka (o. str. 148 i 149.) Čemu dakle uvadjati trodielbu u zakonodavstvo?

Obrazloženje osnove tvrdi nadalje u prilog trodielbi kažnjivih čina, da se je ta dioba u našoj domovini udomila preko kaz. zakonika austr. od god. 1852. tako, *da su se tomu sistemu privikli i pravnici i nepravnici.* Što se pravnika tiče, to scieni ovaj fakultet, da će oni, stvori

Digitized by Google

li se nov kazneni zakonik, mnogo tomu, čemu su bili vikli, odviknut morati; nu negledeć na to fakultet ovaj nazire u dokinuću razlike izmedju zločina i prestupka upravo polakšicu za pravnika. Naši nepravnici pako niti neznadu za razliku izmedju zločina i prestupka, kamo li bi joj bili privikli; njim je iz prakse jedino poznata razlika izmedju zločina i prekršaja, čemu je jedan od glavnih razloga taj, što o prekršajih po novom kaznenom postupniku i laici sude. U prostom puku znade se napokon samo za tu razliku, da je tko bio u kaznioni n. pr. u Illavi, u Lepoglavi itd. ili u kotarskom ili u županijskom zatvoru (varmegjiji) zatvoren, što nipošto neodgovara onoj diobi delicta u tri kategorije, za koju u puku nitko nezna, a to tim manje, što je uslied postojećega prava izvanrednoga ublaženja kazne moguće, da i osudjeni sbog zločina pretrpi svoju kazan u županijskom zatvoru zajedno sa osudjenimi sbog prestupka i prekršaja.

Obrazloženje osnove navodi nadalje u prilog trorazredju kažnjivih čina, *da ono olahkoćuje znamenito redakciju zakona.* Doniekle je moći dopustiti istinitost ove izreke, osobito gdje zakonik koj (košto gore spomenuti zakonici belgijski, francezki, njemački, taljanski i cislajtanska osnova itd.) već na čelu zakona izrekne, da ona djela, kojim zakon prieti za zločine opredieljenom kazni, jesu zločini itd., jer se prištede često suvišna ponavljanja. Nu gdje toga (kao što u našoj osnovi) neima, tamo se s neke strane i otegoćuje redakcija tom razlikom, jer se mora u posebnom dielu k. zakona pojedini delict i u svoje nuance raztvoriti, pak još osim toga svakiput dodati izrično, da je ovo zločinstvo, a ono prestupak.

Obrazloženje osnove nada se nadalje od trodielbe kažnjivih čina *koristi kod uredjivanja kaznene nadležnosti sudova.* Korist ta mogla bi se ipak kod nas pokazati tekar onda, kad bi se kanile preinačiti ustanove novoga kaznenoga postupnika o nadležnosti k. sudova, naročito pako, kad bi se namjeravalo za zločine uvesti porotu. Nu o svem tom nenalazi se ni rieči u obrazloženju osnove.

Po današnjem našem sudoustrojstvu pako i po ustanovah o nadležnosti u kaznenih stvarih diele se i onako delicti u dvie glavne gromade, naime u zločine i prestupke (o kojih sude sborni sudovi, dotično kod tiskovnih zagreb. sudbeni stol kao porotni sud) s jedne, te u prekršaje s druge strane (o kojih sude kotarski sudovi i prisežnici). Ostane li kod toga, onda se nije moći nadati iztaknutoj u obrazloženju osnove koristi trorazredja kažnjivih čina kod uredjenja kaznene nadležnosti sudova.

Obrazloženje osnove navadja napokon, *da je sistem trodielbe kažnjivih čina usvojen od pretežne većine kaznenih zakonika*, što je posve istinito, te se čini, da je razlog taj veoma uplivao i na pridržanje toga sustava u osnovi, a to tim više, što su istim pravcem pošli glavni te-

Digitized by Google

melji ove osnove, cislajtanska naime osnova k. zakona, i novi ugarski kazneni zakonik.

To i je jedini razlog, koji je kadar ponešto opravdati prihvat trodielbe, komu bi moglo u prilog doći i to, da ponešto olahkoćuje porabu načela o prostornoj krieposti k. zakona.

Ugarskomu zakoniku približuje se osnova naša još i time, što sadržaje samo ustanove o zločinih i prestupcih, dočim prekršaje ostavlja posebnomu zakoniku, koji će se, kako to obećaje obrazloženje, suvremeno predložiti na ustavnu razpravu.

Mnogi odlični noviji zakonodavstveni proizvodi kriminalni nisu toga učinili, već su (medju njimi talij. i cislajt. osnova) podjedno i prekršaje u treći si dio uvrstili. Imade razloga, koji vojuju i za jedan i za drugi postupak. Konačnu odlučnu izreku o tom predmetu pridržaje si ipak fakultet ovaj za ono vrieme, kad mu bude poznat i sadržaj posebnoga toga zakona o prekršajih.

S gore u kratko spomenutih razloga misli ovaj fakultet, da bi mogao naš zakonotvorac napustiti trodielbu kažnjivih čina, dotično (pošto prekršaji u osnovi sadržani nisu) diobu u zločine i prestupke, jer se ona neda opravdati *niti s obzira na nutrnju narav delicta, niti sbog inih znamenitih probitaka,* koji bi se njome postići imali, jer *ta dioba faktično samo jošte po imenu obstoji,* te se *objektivnimi razlozi poduprieti neda.*

Fakultet ovaj ipak nemisli, da o prihvatu ili ne prihvatu ovoga predloga visi sud njegov o valjanosti ciele osnove, kojoj se osobite prednosti poreći nedadu. U obće nedrži fakultet ovaj pitanje o klasifikaciji kažnjivih čina tako zamašnim, kao što mnogi protivnici trodielbe i odlični kriminaliste kao n. pr. Geyer, Mittermaier, John, Merkl, Carrara, Carmignani, Rossi, koji poslednji dapače nazire u sistemu trodielbe *„uvriedu pravde i proslavu zakonodavstvenoga despotizma“.*

Nu fakultet ovaj osvjedočen je o tom, da osnova trodielbom kažnjivih čina nije nikakove koristi postigla, da pojedini delicti uslied razlikujućega jih nazivlja (zločini i prestupci) nisu posve ništa bolje označeni, te da, ako se i dopusti, da trorazdielba nije bog zna kako štetna, ipak neškodljivost ta nemože opravdati uvadjanje posve nekoristnih, a osim toga i jasno neopredieljivih i precizno neograničivih distinkcija u *nove* zakonodavne proizvode.

Digitized by Google

Kriepost kaznenoga zakona gledeć na vrieme.

§. 1. osnove glasi: „Samo ono djelo je zločinstvo ili prestupak, koje zakon zločinstvom ili prestupkom izrično označuje". Ustanovom toga paragrafa izričeno je dan danas svigdje priznano načelo: „Nullum crimen sine lege" (sc. criminali). Imade kriminalista, teoretika i zakonodavaca, koji misle, da je ta izreka suvišna u zakoniku, da se ona dan danas sama sobom razumjeva, da spada doduše u naučnu knjigu o materijalnom kaznenom pravu, ali da je netreba napose spominjati u tekstu kriminalnoga zakonika. Naša osnova ipak je na prvo mjesto stavila tu ustanovu, sliedeći u tom pogledu ugarski kazneni zakonik (§. 1. alin. 1).

Neglede ć na izraženo u spomenutom §. 1. osnove načelo, da se teže kažnjivi delicti diele na zločinstva i prestupke, čim se prigrljuje zabačena po ovom fakultetu trichotomija kažnjivih čina, mora fakultet ovaj odobriti naročit izraz načela „Nullum crimen sine lege" u samom tekstu zakona s razloga, što se tim izrazito na put staje svakoj dvojbi i onemogućuje svaka kontroverza u pitanju, ima li u kaznenih stvarih mjesta analogiji i ekstenzivnoj interpretaciji. Slučajevi, koji se nebi dali točno subsumovati nijednoj ustanovi kaznenoga zakonika, jesu kraj današnje obširnosti ustanova posebnoga diela novijih kaz. zakonika veoma riedki tako, da izčezava u praksi potreba uporabe analogije ili ekstenzivne interpretacije. Pravo kaže u tom pogledu John, da se je više bojati prevelikoga bogatstva, nego li oskudice današnjih kaznenih ustanova. Dopuštajuć uporabu analogije moglo bi se doći do toga, da bi se sudci pretvorili u zakonodavce, dočim oni imadu biti samo sluge zakona, koji se jedini može smatrati izrazom volje zakonodavčeve. Kako je god istina, da se dan danas malo tko iztaknutim načelom protivi, ipak stoga nije suvišno, spomenuto načelo u zakonu samom izraziti, kao što je to u osnovi učinjeno.

U savezu s tom ustanovom §. 1. jeste ustanova §. 2. osnove, koja potvrdjujući gore spomenuto načelo kao i načela „nulla poena sine lege" i „nullum crimen sine poena legali", sadržaje još i ustanovu *o kriepostí kaznenoga zakona gledeć na vrieme.* Riečima prve alineje §. 2.: „Zločinstvo ili prestupak može se kazniti samo kaznom, zakonito ustanovljenom prije, nego li je kažnjivo djelo počinjeno" izraženo je naime pravilo: „Lex (sc. criminalis) ad praeterita trahi nequit", pravilo dakle o neretroaktivnosti kaznenoga zakona, koje dan danas nenalazi protivnika u znanosti, a koje naročito spominju mal ne sva novija kaznena zakonodavstva (n. pr. cisl. osnova u §. 3., njem. k. z. u §. 2., ug. k. z. u §. 1. al. 2. itd.) Da se ipak načelo ovo što preciznije, točnije i jasnije izrazi, predlaže ovaj fakultet malu promjenu teksta alin. prve §. 2. osnove,

Digitized by Google

uslied koje bi se reklo: (može se kazniti) „*onom* kaznom, koja je u zakonu ustanovljena prije .... itd.

Alineja druga §. 2. imade zadaću, da rieši pitanje iznimke od izraženoga u alineji prvoj istoga §. glavnoga pravila.

Današnja teorija prihvaća načelo, da se iznimice može dopustiti i retroaktivnost kaznenoga zakona, ako je kasniji taj zakon *blaži* od onoga, za kojega je krieposti počinjeno kažnjivo djelo, jer bi se inače očito radilo proti u kasnijem zakonu jasno proglašenoj sadašnjoj volji zakonodavca. Imade doduše i zastupnika protivnoga mnienja, da je rektroaktivnost novoga zakona pravilo, a uporaba staroga zakona, ako je taj blaži, iznimka (Schwarze u. Holtzdf. Hdb. II. 26.) U bitnosti je to svejedno.

Za sve slučajeve nije ipak niti znanost niti zakonodavstvo priznalo temeljitost ovoga načela. Bezuvjetno naime može se uzeti, da je opravdana retroaktivnost kasnijega kz. zakona na ona prijašnja djela, o kojih jošte nije pravomoćno sudjeno, ako je kasniji zakon blaži. U tom smislu rieša se to pitanje i u našoj osnovi. *Nemože ipak po toj osnovi kasniji blaži kazneni zakon djelovati na kažnjiva djela, o kojih je jur po starom zakonu sudjeno.* U tom pogledu slaže se naša osnova sa mal ne svimi novijimi zakonodavstvi, te nepristaje uz načela nove talijanske osnove kaznenoga zakona, koja nepozna gore spomenute stege, već dopušta skoro posve neograničeno retroaktivitet blažega kasnijega k. zakona na sve prijašnje čine, pače i na one, sbog kojih su pravomoćno osudjeni zločinci dosudjenu kazan jur nastupili. (§. 4. talij. osnove k. z.)

Fakultet ovaj odobrava ustanovu naše osnove u tom pogledu. Niti u Italiji nisu bili svi glasovi, koje je ministarstvo pozvalo, da se izraze o novoj osnovi k. zakona, za ovo načelo, koje je kasnije ministar Mancini ipak proturao i u parlamentarnoj i u izvanparlamentarnoj kommisiji mal nè bez svake debate. Kassacioni sud napuljski naime, kao i nekoja prizivna sudišta porekla su apodiktički provedivost te ustanove. Sudovi, reklo se je, neće moći obaviti posla, koji bi jim se tim naprtio, kad bi se sve pravomoćne kriminalne osude imale podvrći totalnoj reviziji. Što će se učiniti, pitahu oni, kad je u kasnijem zakonu promienjena i definicija zločina i kazna, ako se ta definicija expressis verbis ne slaže sa činom, koji je kažnjen po starom zakonu? Što onda, ako je kasniji zakon (što se češće dogadja) snizio samo minimum kazne, dočim je maximum jednak onomu staroga zakona? itd. itd.

Nu niti u samoj znanosti ne može se reći, da je princip retro aktivnosti blažega kaznenoga zakona posve absolutno priznan. Znameniti kriminalista Alberic Rolin n. pr. umuje u tom pitanju ovako: „Današnji k. zakon prieti težkom kaznom počinitelju stanovitoga zločina, jer drži, da je to nuždno, te se mora uzeti, da ta težka kazan nenadmašuje nu-

Digitized by Google

trnju težinu zločina. Ta upravo unutar granica te nutrnje težine zločina snizuje ili povisuje država kazan, prema zahtjevom potrebe. Onaj, koji je povriedio kz. zakon, dok je ovaj bio u krieposti, zaslužio je i odredjenu u njem kazan. Zločinac povriedio je stari zakon, kako je mogao povrieditи novi k. zakon, koga u vrieme njegova čina jošte ne bijaše? Neka sutrašnji zakon smanji kazan, na danas počinjen zločin ipak se ne može, uzevši stvar strogo, taj zakon uporaviti. Reći će tko: jest, potreba kazni je uvjet zakonitosti njene, pa upravo zato bi bilo nepravedno uporaviti kazan, koju je kasniji zakonodavac proglasio preokrutnom, dočim je za isti čin blažu kazan kao sada potrebnu i dovoljnu odredio. Opazka ova opravdana je, ako se radi o činu, o kom jošte nije proglašena osuda. U tom slučaju dopuštamo iznimno retroactivnost novijega zakona. Ali kad je već sudac o činu izrekao osudu, ne radi se više ob uporavi staroga zakona, već se radi o tom, da se štuje jur učinjena uporava staroga zakona. Pozove li se tko tuder na načela pravičnosti, to ova vojuju *jedino* za to, da se u konkretnom slučaju traži ublažiti *putem milosti* ono, što je osudom postalo neopozovnim."

I fakultet ovaj misli, da se ovakovi slučaji imadu prepustiti pomilovanju vladara, te pristaje u principu uz osnovu. Ustanova §. 2. alin. 2., koja ob iztaknutoj iznimci govori, glasi: „Ako za vremena, kada je kažnjivo djelo počinjeno, i kad se o njem sudi, valjaju različiti zakoni kazneni, uporavljuje se zakon najblažji". Obrazloženje k ovoj točki osnove doduše kaže, da se ta ustanova ne proteže možda na samo dva zakona, t. j. na zakon valjan u vrieme počinjenja kažnjivoga djela i zakon valjan u vrieme osude, već i na sve medjutomne zakone tako, da se ima uporaviti i takav *medjutomni* zakon, ako je on najblaži, na jošte nesudjeni čin. Ovomu se fakultetu ipak čini, da ova misao obrazloženja nije točno izražena u gore spomenutom textu, koji bi preciznosti radi imao po prilici ovako glasiti: Ako *od* vremena, kad je kažnjivo djelo počinjeno *do* vremena, kad se o njem izriče osuda itd. Da ne ima pod konac §. 2. rieči „najblaži", bio bi text u očitoj oprieci sa mnienjem obrazloženja t. j. prigrlio bi u tom pitanju mnienje Bernerovo, koje se protivi uporabi blažega *medjutomnoga* zakona u korist okrivljenika, te proti kojemu veli John, da okrivljeniku ne smije škoditi to, što ga kriminalni sud nije progonio već prije, dok je valjao blaži medjutomni zakon, nego tekar u vrieme krieposti kasnijega zakona, koj je opet stroži od onoga medjutomnoga. S bog nemarnosti suda nesmije okrivljenik patiti.

Jošte je jedna stvar, na koju valja pozor svratiti kod ustanove o retroactivitetu blažijega k. zakona. Što se ima razumievati pod „blažim zakonom?" Je li samo onaj zakon blaži, koji ustanovljuje blažiju *po vrsti* ili *po trajanju*, kazan (tako n. p. belg. k. z. od 1867 art. 2)? — Obrazloženje na to pitanje posve korektno odgovara, da se sudac kod

Digitized by Google

rasudjivanja pitanja toga imade osim na samu kazan, obazirati takodjer na druge ustanove zakona, radi kojih se i ne odvisno od kazne jedan zakon prikazuje blažim od drugoga. Ovo mnenje nije ipak tako točno izraženo u osnovi, koja se u tom pogledu drži njem. k. zakona (§ 2 al 2), kaošto je precizno izraženo u talj. a osobito u hollandezkoj osnovi, koja u § 1 al 2 kaže, da se u slučaju miene zakonodavstva iza počinjena delikta imadu uporaviti (ne *„blaži zakon“* već) „ustanove, *koje su po okrivljenika najpovoljnije.“* Takove su ustanove n. pr. one, kojimi se u kasnijem zakonu ustanovljuje kraći rok zastare, zatim blaže ustanove novijega zakona o posljedicah osude kriminalne, o t. zv. častnih kaznah, gubitku službe i državljanskih prava, u kom je obziru upravo kod nas nuždno znatno ublaženje prestrogoga postojećega k. zakona; zatim ustanove o tom, da je po novijem zakonu stanoviti delikt progonjiv jedino na zahtjev privatne osobe, dočim je isti po starom zakonu bio oficijalan delikt, koj se je morao ureda radi progoniti. Njem kaz. zakonik dao je upravo textiranjem svoga §. 2 al 2, kojemu odgovara i naša osnova, povoda mnogim kontroverzam u evo iztaknutih pitanjih, osobito pogledom na najposlije spomenute ustanove, da li je koj delikt u novijem zakonu prestao biti oficijalnim deliktom, odnosno da li se uslied toga ima noviji zakon blažim smatrati i kao takav uporaviti. Osnova kaznenoga zakona cislajtanskoga kanila je tomu doskočiti. Ona nije doduše ovih pitanja riešila u textu samoga zakonika, već u uvodnom zakonu u člancih XVIII. i sliedećih. U našoj osnovi neima sličnih ustanova, a pošto nije uz osnovu k. zakonika izradjena i priložena takodjer i osnova uvodnoga zakona, to nije znati, hoće li se u tih pitanjih postupati po primjeru cislajt. osnove. U obrazloženju se doduše govori o spomenutih ustanovah, ali se ništa ne kaže, kane li se pitanja ta napose zakonom riešiti, ili ćemo se morati zadovoljiti golim textom alineje druge §. 2. Obzirom na to, da bi dobro bilo, da se i kod nas preprieče gore iztaknute kontroverze, koje su se u Njemačkoj u sudbenoj praksi kod applikacije §. 2. RSt. G. B. pojavile, misli ovaj fakultet, neka se ili sama osnova u tom obziru nadopuni ili stvar ta po primjeru cislajt. osnove u uvodnom zakonu k budućemu kaznenomu zakoniku rieši.'

Fakultet ovaj primjećuje napokon mimogred, da bi se ustanove §§. 3. i 4. imale uvrstiti u uvodni zakon.

Digitized by Google

Kriepost kaz. zakona gledeć na prostor i osobu.

Ustanove sadržane u §§. 5. do 15. osnove normiraju kriepost k. zakonika gledeć na prostor i osobu, te u tom pogledu sliede odnosne ustanove novoga ugarskoga k. zakonika (glava II. općenitih ustanova) tako, da s malimi promjenami (n. pr. §. 8. osnove posliednja alineja glasi nešto drugče, nego analogna ustanova §. 7. ugarskoga k. z. zadnja alineja) sadržaje (naravski mutatis mutandis) sve ustanove ugarskoga k. zakonika, odnoseće se na gore spomenuto pitanje, a osim toga uvršćuje u svoj tekst još i takovih ustanova, kojih nenalazimo u ugarskom kaz. zakoniku (§. 7. i 9. osnove).

Što se ipak tiče grupiranja paragrafa, znatno nadkriljuje naša osnova ugarski k. zakonik, koji u tom pogledu nije baš uzoran, već je mjestimice dapače i dosta nespretno i nepregledno tekstiran. Ustanove tičuće se pripadnika ovih kraljevina, a opet one glede nepripadnika stavljene su u našoj osnovi zajedno, pa je usljed toga ovdje mnogo lagljі pregled nego li u ugarskom k. zakoniku, u kom su sve te ustanove izpremješane tako, da čovjek tekar onda saznade pravu volju ugarskoga zakonodavca, kad cielo drugo poglavje točno prouči (n. pr. velevažna ustanova o djelovanju tudjega blažega k. zakonika na tuzemčeve u inozemstvu počinjene zločine i prestupke nalazi se tek u §. 11., dočim bi ju čovjek morao već čitajuć §. 8. k. z. ugarskoga znati, što bi se postiglo, kad bi dotične ustanove zajedno stajale, ili kad bi se bar u §. 8. citirao §. 11., što učinjeno nije).

Prelazeći na pojedine ustanove naše osnove, reći nam je pogledom na §. 5., da odgovara posvema danas neprigovorenomu *principu territorialiteta*, naredjujuć, da se zločini i prestupci počinjeni u Hrvatskoj i Slavoniji imadu bez obzira na državljanstvo počinitelja kazniti po našem kaznenom zakoniku. Posve dobro čini nadalje osnova, što nespominje napose upliva načela medjunarodnoga prava na eksteritorialitet i na prosudjivanje čina, počinjena na austr. brodu na otvorenom moru, jer se te ustanove dan danas same po sebi razumievaju. Ugodna je dužnost ovomu fakultetu već unapried zahvaliti se vis. zem. vladi, što će ona (sudeć po riečih obrazloženja str. 122.) u svoje vrieme, kad se budu uredjivali jurisdictionalni odnošaji brodova putujućih pod austro-ugarskom zastavom, uznastojati, da se nepovriedi nedvojbeno pravo naše zemlje vršiti pravosudnu svoju vlast na kaznenom polju vrhu onih kažnjivih čina, koji su počinjeni na upisanom u pomorske registre zemalja krune sv. Stjepana brodu, kojega je vlastnik hrvatski pripadnik, ili, u slučaju suvlastničtva, ako veći dio karata dotičnoga broda pripada sinovom naše zemlje.

Digitized by Google

Drugo je pitanje da li se može pristati uz provedenu po primjeru ugarskoga i drugih novijih k. zakonodavstva (n. pr. stare cislajt. osnove od 1867. i njem. k. z.) u osnovi *modifikaciju personalnoga statuta pogledom na kazan pripadnika naše domovine.* U našoj je naime osnovi personalnomu statutu zadovoljeno samo u toliko, što se naš pripadnik mora po našem k. zakoniku u svakom slučaju kazniti, kad je, ma i u inozemstvu, počinio koje od u §. 6. br. 1) nabrojenih kažnjivih djela (veleizdaja, izdaja države, uvrieda veličanstva i članova carske kuće, ustanak, uzaziv na počinjenje zločina ili prestupaka i vrst sgrnuća) jer su to, kako obrazloženje osnove veli, zločini i prestupci, koji vriedjaju politički i gospodarstveni život naše domovine.

Na sve ostale zločine i prestupke, počinjene po našem pripadniku u inozemstvu, može se po našoj osnovi uporaviti naš kazneni zakon samo onda, ako je dotični čin kažnjiv ne samo po našem već i po k. zakonu mjesta delicti commissi, ako taj naš pripadnik nije već u inozemstvu sbog istoga čina kažnjen ili pomilovan, i ako kažnjivost nije inače, n. pr. zastarom makar i samo po propisih inozemnoga zakona mjesta delicti commissi prestala. Jedino u svrhu, da se proti ovakovomu pripadniku izreče kazan gubitka ureda ili obustave političkih prava sbog ovakova u inozemstvu počinjena zločina, ima se proti njemu po domaćem k. zakoniku postupati (§. 6. br. 2.)

Ovakovo riešenje toga velevažnoga pitanja imade u znanosti mnogo branitelja, a i u novijih je nekojih zakonodavstvih provedeno (ug. k. z., njem. k. z., starijoj osnovi cislajtanskoj od g. 1867.); ali se ono protivi zahtjevom personalnoga statuta, koj ustanovljuje, da državljan, boravio on gdje mu drago, negubiva onih prava, koja izviru iz njegova državljanstva, pa zato da nesmije nigdje biti riešen niti dužnosti, koje mu njegova državljanska sveza nalaže.

Austr. k. z. od g. 1852., na koji se nadovezuje naše kriminalno zakonodavstvo, provadja posve strogo taj princip (§. 36.), a usvaja ga takodjer i novija osnova k. zakonika za zemlje zastupane u carevinskom vieću, predložena g. 1874. Obćenite opazke k toj osnovi navadjaju zato veoma temeljitih i važnih razloga.

Osim gore iztaknutoga temeljnoga principa personalnoga statuta spominje se tamo, da bi se, kad bi se htjelo tvrditi, da ovozemac negrieši proti domaćemu k. zakonu, ako djelo po tom zakonu kažnjivo, počinja u inozemstvu, moralo uzeti, da je temeljna misao domaćega zakonodavca ta, da mu nije do toga, ako ovozemac u inozemstvu radi proti domaćemu k. zakonu, samo neka u ovozemstvu proti njemu ne grieši. Ovakova ravnodušnost zakonodavca jedva se dade pomisliti, osobito ako uzmemo na um, da ovozemac može u inozemstvu svojimi čini nekažnjen škoditi vla-

Digitized by Google

stitoj domovini što neposredno, što pako vriedjajući stanovite idealne interese, čim se nanosi idealna šteta i ovozemstvu, premda je čin počinjen u tudjini (n. pr. krivorotom, bigamijom itd.)

Iz izviešća parlamentarnoga odbora za proučenje spomenute osnove, koji je počam od 6. prosinca 1875 pak do 26. lipnja 1877. oko toga zakonika radio, vidi se, da je uzprkos predlogu, neka se odnosna ustanova (§. 4 br. 2 osnove) modificira u protivnom smislu (onako kako to naša osnova čini), ipak većina odbornika bila za to, da se pridrži redakcija. Poglaviti razlozi, što ih za to navodi izviešće odborovo, jesu, da je ta ustanova u suglasju sa dosadanjim k. zakonom, da Austrija imade mnogo podanika u Levanti, kojim se ipak mora po domaćem zakonu suditi, da da bi bila sablazan, kad bi prebivajući na granici države podložnici trebali samo preko medje preći, pa tamo kažnjive po domaćem si zakonu čine bez svake dalje odgovornosti počinjati, da imade delicta, kojih se učin kadkada sastoji od cieloga niza sliedećih, jedan za drugim čina, (n. pr. prevara), pa bi veoma težko bilo u stvari postupati, kad bi jedan dio tih čina bio počinjen u ovozemstvu, a drugi u inozemstvu.

Glasoviti kriminalista Geyer spočituje njemačkomu k. zakoniku, da kraj njegovih ustanova (koje su slične ustanovam naše osnove i ug. k. z.) nije Njemačka sigurna niti od protupravnih čina vlastitih činovnika, te da po tom zakonu Niemci u inozemstvu smiju sve činiti, što je tamo dozvoljeno, pa bila to i ista poligamija, trgovina robljem ili kanibalizam.

U Njemačkoj se je prigodom revizije k. zakonika, koja je rodila novellom od 26/2 1876., potaknulo takodjer ovo pitauje. Osobito iztaknut je onaj slučaj, da se po postojećem njemačkom k. zakoniku nebi mogao kazniti Niemac, koji je počinio djelo po njem. k. z. kažnjivo u zemlji, koja nejma države, ili u posve neciviliziranih predielih.

Povrh svega toga vriedno je primjetiti i to, da bi veoma dobro bilo, kad bi naš domaći sudac što redje imao prilike, da mora proučavati i uporavljivati inozemne kaznene zakonike, što bi kraj gore iztaknute ustanove naše osnove često činiti morao. Dosta je, ako on samo iznimice do toga dodje, kao što kad imade pretrpljenu u inozemstvu kazan uračunavati u onu kazan, koju on zločincu sbog istoga u inozemstvu počinjenoga i kaznjenoga čina dosudjuje, što takodjer kraj razne naravi i razne težine tudjih i domaćih vrsti kazne dosta puta velikih potežkoća uzrokuje.

Fakultetu se ovomu čini, da bi navedeni ovdje razlozi mogli i našega zakonodavca sklonuti, da pogledom na kažnjenje počinjenih po pripadniku naše domovine u inozemstvu delicta (izuzam iznimni slučaj §. 10. osnove = 16 ug. k. z., koji se još može propustiti) odustane od primjera ugarskoga kaznenoga zakonika, ter pristane uz one koncesije, koje cislajtanska osnova daje personalnomu statutu; to bi se pako izvelo tim laglje, što se time ni najmanje nebi diralo u državno zajedinstvo Hr-

Digitized by Google

vatske i Slavonije s Ugarskom, koje je poglavitim razlogom, što se je naša osnova u ustanovah o exterritorialitetu k. zakona držala ugarskoga k. zakonika.

Primjećeno je jurve, da osnova poznaje u naslovom iztaknutom pitanju i dvie posve nove ustanove, *kojih ne nalazimo u inače u tom pogledu malne posve nasliedjenom ugarskom zakoniku kaznenom.* Jedna od tih ustanova sadržana je *u §. 7. osnove,* koji naredjuje, *da se pripadnik ovih kraljevina imade* za zločinstvo ili prestupak, počinjen izvan territorija ovih kraljevina, nu u ostalom territoriju zemalja ugarske krune, *predati radi kaznenoga progona i izvršbe kazne nadležnomu ugarskomu sudu.* Fakultet ovaj preporuča izpust toga §., ako se od Ugarske u tom pogledu neizposluje reciprocitet. Obrazloženje osnove pravo kaže, da Hrvatska i Slavonija u pravosudnih stvarih vrši attribut države. U takove državne attribute spada nedvojbeno i pravo, neizručiti nikad i nikomu svoga pripadnika. Kad se je u Ugarskoj stvarao novi kazneni zakonik, sigurno se je mislilo na odnošaj naših kraljevina naprama Ugarskoj, pak se ipak nije unj uvrstila ustanova slična §. 7. osnove. S toga misli ovaj fakultet, da se nije moći nadati, kako to misli obrazloženje osnove, da će Ugarska u sličnih slučajevih vršiti reciprocitet.

Druga ustanova, kojoj slične obzirom na naše pripadnike u ug. k. z. nema, sadržana je u §. 9., koji glasi: „Nepripadnik ovih kraljevina, koj je ugarski državljanin, ima se radi zločinstva ili prestupka, počinjena u ostalom obsegu zemalja ugarske krune, predati nadležnoj ugarskoj oblasti". — Na taj §. kao i na drugu stavku §. 13. („Ni pripadnici druge države monarkije nesmiju se u rečene svrhe izručiti tudjoj državi, već se imadu predati oblastim njihova zavičaja"), pristaje ovaj fakultet samo uz uvjet, da se u tih pitanjih izhodi reciprocitet od strane Ugarske, odnosno od zemalja zastupanih u carevinskom vieću.

Primjetiti valja nadalje, da §. 6. br. 1. odnosno §. 8. nabrajaju medju delikti, koji se imadu u svakom slučaju po domaćem k. zakonu kazniti, takodjer delikte navedene u §§. 162 i 166.

Pod te §§. dadu se podrediti i *dosta neznatni delikti,* te bi citirane ustanove često prestroge bile. Fakultet ovaj ne misli, da je svaki konkretni slučaj, koj se dade subsumovati pod ustanove citiranih §§., takove naravi, da se njime vriedja politički i gospodarstveni život naše domovine. Jedina *ta* okolnost pako, da su delikti takove naravi, opravdava uvršćenje tih delicta medju ostale u §§. 6 i 8 nabrojene kažnjive čine, kao što to i obrazloženje samo tvrdi. S toga misli ovaj fakultet, da bi se u tom pogledu citiranje §§. 162 i 166 u §. 6 br. 2 izpustiti imalo, te da bi se morali točnije precizirati oni slučajevi, na koje se je, pozivljuć se na §§. 162 i 166 osnove, mislilo, te koji u istinu smjeraju na političko i financijalno *upropaščenje* domovine.

Digitized by Google

Glede ostalih ustanova spomenutih §§. 5 do 15 osnove primjetiti je jošte ovomu fakultetu, da bi valjalo veće jasnoće i podpunosti radi u §. 8. br. 1 umetnuti iza rieči: *„drugoga diela“* jošte rieči: *„ovoga zakona“*.

U §. 8. br. 2 na dalje nije riešen slučaj, kad inozemna vlast neprimi ponudjene joj izručbe, što bi se svakako u tu alineju naročito uvrstiti moralo. Isto tako moralo bi se u tom §. ustanoviti, da se na u inozemstvu delinquirajućega inozemca u slučaju §. 8. br. imade uporaviti zakon mjesta delicti commissi, *ako je blaži* od našega zakona. Djelomice izraženo je to načelo i onako u §. 10. osnove. Ako se u osnovi za ovozemca ustanovljuje iznimka od personalnoga statuta (§. 6. br. 2. osnove), to je posve naravski, da se tim više imade blaži inozemni kazn. zakon uporavljati na inozemca. Pošto pako analogiji i extenzivnoj interpretaciji po §. 1. osnove mjesta nema, mora se naročito u zakonu izreći gore spomenuta ustanova, kao što to čini postojeći austr. k. zakonik od g. 1852 u §. 40. ili jošte bolje cislajt. osnova u §. 4., stavci zadnjoj.

Posljednja alineja §. 8. imala bi se staviti pod konac br. 1 istoga §.. kamo i spada.

Napokon imade se uklonuti stilistički nesmisao §. 10. osnove, usljed koga bi mogao ovo- ili inozemac „počiniti ustanove“ (§. 10. „Ustanove ....., .. imadu se uporavljati i onda, ako ih je ..... počinio).

Dolus i culpa.

Razlozi, koji kazan dokidaju ili ublažuju.

Glava druga osnove govori o velevažnih pitanjih, o razlozih najme koji dokidaju i koji ublažuju kriminalnu kazan.

Na čelu te glave nalazi se u §. 16. obćenita ustanova, da su zločini izključivo dolozni čini, prestupci pako da spadaju što u kategoriju zlom nakanom, (dolozno) što u vrst s nepomnje (culpozno) počinjenih djela. Kulpozni čini ipak imadu se smatrati kažnjivimi samo iznimice, to jest kad to kazneni zakon u posebnom dielu naročito naredjuje.

Ustanova ovakova jeste po mnienju velike većine kriminalista u k. zakoniku suvišna, te je niti nenalazimo u mnogih novih zakonodavnih proizvodih. Jedini razlog, koji navadja i obrazloženje osnove, te koji može opravdati izrično spominjanje dolusa i culpe u obćenitom dielu zakona, jeste, što je time kod velike većine ustanova posebnoga diela prištedjen trud, te netreba u mal ne svakom paragrafu (često i po neko-

Digitized by Google

liko puta) spominjati rieč „zlom nakanom“ ili „u zloj nakani“ itd., dočim je ova pravilom. Samo *culpoznost* prestupka potrebno je usljed toga u posebnom dielu izrično spominjati, što je mnogo laglje, jer mnogo redje biva.

Definicije dolus-a i culpae neima u osnovi, što je posve opravdano. Pitanja ta neriešavaju se dan danas u zakonu, već na kathedri i u knjizi.

Iza spomenute uvodne ustanove §. 16. sliede u II. glavi osnove obćeniti razlozi, koji dokidaju i ublažuju kazan.

Naravna je stvar, da se je tu najprije nametnulo riešenje pitanja kriminalne ubrojivosti, koja je u toli uzkom savezu sa pitanjem ob eksistenciji slobodne volje u čovjeka.

Sva znanost i legislacija kriminalna drži tu eksistenciju slobodne volje u čovjeka nepobitnom istinom, pa kako i nebi? Ta u protivnom slučaju, kad bi se prigrlila nauka o determinizmu, odzvonjelo bi i cielom kriminalnom zakonodavstvu, prestala bi i potreba kriminalne znanosti, pošto bi se ono, što zločinom smatramo, i što prama načelom znanosti i ustanovam zakona kaznimo, pretvorilo u nuždne posljedke naravskih zakona.

Uz sve to, što predpostavljamo u čovjeka slobodnu volju, kojom on može ravnati svoje čine, uz priznanje načela, da samo fizički čovjek može biti subjektom delikta, ipak se valja obazrieti i na to, da ima ljudskih individua, koji nisu kadri razviti kriminalno relevantnu volju. To su doduše iznimke od pravila; nu te se iznimke moraju svakako u zakonu izraziti, što je ipak zadatak dosta težak, te u raznih zakonodavstvih različito riešen.

Prvi od razloga, koji izključuju kriminalnu ubrojivost, a uslied toga i kažnjivost stanovitoga čina, jeste nedvojbeno ono stanje počinitelja, usljed koga je njemu nemoguće voljom svojom slobodno upravljati, a to je nedvojbeno stanje, prouzročeno umoboljom i nesvjestnošću. Osnova normira te razloge neubrojivosti u §. 17. načinom, koji posvema neodgovara analognoj ustanovi niti jednoga dosadanjega novijega k. zakonodavstva. Glavni elementi te ustanove jesu doduše sadržani i u njemačkom (§. 51.) i u ugarskom k. zakoniku (§. 76.), al se osnova od ovih poglavito razlikuje time, što nespominje „bolne pometnje duševne djelatnosti“, te što (po primjeru cislait. osnove §. 56) osim pometnje spominje još i „zaustavu“ duševnoga djelovanja.

Fakultetu ovomu čini se oboje opravdanim, jer se oznaka pometnje djelatnosti duha kao „bolne“ može bez uštrba izostaviti, te što imade takodjer i zaustavljene djelatnosti duha kod individua, koji se nisu duševno nikad ni razvili bili, te kojim se usljed toga nije mogla smesti djelatnost duha, pošto te djelatnosti niti bilo nije. Da se dakle i ti slu-

Digitized by Google

čajevi mogu subsumirati ovamo, bio bi potrebit spomenuti dodatak po primjeru cislajtanske osnove.

Pošto se na pijanost dade takodjer ustanova §. 17. protegnuti, to je posve pravo, da osnova ne spominje napose pijanosti, kaošto to čini stari k. zakon aust. od 1852. i preinačena parlamentarnim odborom carevinskoga vieća odnosna ustanova osnove cislitavskoga k. zakonika od god. 1874.

Jedno je ipak, što se fakultetu ovomu čini, da se je imalo takodjer prihvatiti u osnovi, a to je dodatak cislajt. osnove: „ili kažnjivost čina svoga uviditi“ k §. 17.

Obrazloženje osnove veli, da zato nije ova (u ostalom i u zurižkom k. z. i u talj. osnovi §. 59. prihvaćena) „ustanova „sviesti o kažnjivosti počinjena djela“ usvojena, da se time ukloni mogućnost krive uporabe zakona, koja bi mogla proizaći iz kriva tumačenja spomenutoga dodatka, kao da se za ubroj zahtjeva, da činitelj pozna kazneni zakon. Fakultetu ovomu čini se bojazan ova pretjeranom, pošto u samom zakonu nešto kasnije nalazi naročitu ustanovu o neizpričivosti na temelju ignorantiae legis criminalis, pošto kod nas sude u kriminalnih stvarih učeni sudci, od kojih se nije bojati ovako kriva tumačenja, pošto i istu porotu, gdje ona sudi, u pitanjih juridičkih podučava prisutni predsjednik, te pošto je napokon ustanova ova po jasnom tekstu §. 56 cisl. osnove u savezu sa rekviziti bezsvjestnosti i pometnje ili obustave duševne djelatnosti, usljed čega se ne može krivo uporabiti na iztaknuti u osnovi primjer političkoga zločinca. Povrh toga, što se netreba bojati iztaknutoga u osnovi krivoga uporavljivanja navedene ustanove, čini se s druge strane dodatak onaj upravo potrebitim. Imade bo, (kako pravo primjećuju cislit. „Allgem. Bemerkungen“) individua zaustavljene djelatnosti duha, koji ipak imadu barem neki stepen slobode volje, ali kraj toga nisu kadri prepoznati, da u kom od njihovlh čina imade nešto protupravna i kažnjiva.

Ovakovi su ljudi slični nedoraslim i nekojim gluho-niemim, kod kojih (kako se vidi u §. 24 i 27 osnove) i sama osnova za nekažnjivost njihovu ipak traži inače joj mrzki rekvizit „spoznanja kažnjivosti“. Pa i u znanosti spominje se često medju uvjeti kriminalne ubrojivosti i intelligencija, uvidjanje protupravnosti i kažnjivosti čina.

Napokon se može jošte textiranju §. 17. osnove prigovoriti u toliko, što se čini, kao da je posljednja izreka samo sa predposljednjom u savezu, dočim mora svakako i sa prvom izrekom u savezu biti.

Poslje ustanove o ne ubrojivosti čina sbog umobolje i nesvjestnosti trebalo bi bilo (po primjeru hollandezke osnove k. zakonika) odmah uvrstiti i drugi razlog neubrojivosti, koji se i u znanosti obično na tom mjestu riešava, a to je *djetinsko doba*, pak s tim u savezu ustanove *o nedoraslih*. Kod ostalih bo slučajeva (n. pr. pravedne obrane, nevolje,

Digitized by Google

bludnje), koji su u osnovi umetnuti, nemože se više govoriti o neubrojivosti kao razlogu, koji izključuje kazan. §§. 23. do inclus. 27. dakle imali bi se po mnienju fakulteta staviti odmah iza §. 17. osnove.

Osnova označuje u §. 23. navršenu dvanaestu godinu dobe kao onaj moment, u kom počimlje mogućnost kriminalne ubrojnosti počinjenih čina. Po mnienju medicinskih kapaciteta sudara se početak razvijanja kriminalno-relevantne volje obično sa početkom razvitka uvjeta spolnih funkcija. Fakultetu se ovomu čini, da je 12. godina shodno odabrana prama razvojnim okolnostim našega naroda, kao što i drugo za ubrojnost i kazan važno razdoblje od 12. do navršene 16. godine, s kojom počima presumcija podpune inteligencije kažnjivosti čina.

Potrebu, da se kriminalitet čina ograniči točno ustanovljenom, dobnom granicom, netreba dan danas dokazivati, jer ju odavna već uvidjaju i ondje, gdje zakon nije imao takovih ustanova, i gdje se je usljed toga moglo doživiti upravo odurnih i dostojanstvu kaz. pravosudja nedolikujućih prizora, da su pred kriminalni sud stavljana djeca od 8 i 9 godina, koju bi onda zreli muževi, sudci, morali izpitivati i suditi (n. pr. u Francezkoj i Pruskoj).

Kriminalna ubrojnost čina počinjenih u dobi od navršene 12. do 16. godine visi, što je posve opravdano, o tom, da li je obtuženik u vrieme čina mogao spoznati kažnjivost njegovu. Nešto ipak valja u osnovi nadopuniti.

Podpunosti radi i prama intencijam osnove, usljed kojih se nakon dovršene 16. godine nesmije nikako dozvoliti dokaz neuvidjavnosti kažnjivih čina, imalo bi se u §. 24. stavci prvoj osnove iza rieči: „ako nije“ umetuuti: „u vrieme počinjenja“. Mogla bi se naime alineja prva §. 24. bez tog dodatka tumačiti i tako, da se nebi smiela uporaviti na onu osobu, koja je počinila doduše bez spoznanja kažnjivosti zločin u 15. godini dobe svoje, ali je tekar pred sud stavljena navršiv 18 godina, u koje je doba bila posve razvijena njena inteligencija kažnjivosti onoga prije počinjenoga djela. Možda bi se takovo tumačenje zapriečilo već i time, da bi se iza rieči: „ako nije“ umetnula samo rieč: „bio“, te bi onda glasila §. 24. alineja prva: „Nemože se kazneno-pravno progoniti ni onaj, koji je počinio kažnjivo djelo prevaliv 12, nu nenavršiv 16 god. dobe svoje, ako nije *bio* dozrio do spoznanja kažnjivosti počinjena djela“.

Alineja druga §. 24. uzradovala je ovaj fakultet ne samo svojom korektnošću, već i time, što se je nadati, da će vis. kr. zem. vlada doskočiti davnoj jednoj i glavnoj potrebi naše zemlje, t. j. podići zavod za poboljšanje mladih zlikovaca.

Ustanove §§. 25. i 26. osnove posvema su opravdane gledeć na temeljnu jim ideju, da bi bilo nepravedno, čovjeka u dobi od 12 do 16 godina, makar on i razvio intelektualne sile svoje, isto tako strogo ka-

Digitized by Google

zniti, kao čovjeka, koji je već stupio u muževnu dobu. Maximumi od 20 i 15 godina ipak, koje ustanovljuje §. 25. pod br. 1 i 2, čine se ovomu fakultetu nešto previsoki, prem dopuštamo, da su analogne ustanove §. 85. ugarskoga kaz. zakonika (n. pr. 2 do 5 godina u najtežih slučajevih) odviše blage. „In medio veritas" mogla bi se ovdje obistiniti. Osim toga, što se maximumi kazne čine previsoki, prigovoriti je dotičnim kaznenim stavkam i to, da je u njih razmak izmedju maximuma i minimuma odviše velik (n. pr. 3 do 20 godina), što se u obće može smatrati pogrieškom zakonodavstvenom, jer se tako širokimi kaznenimi stavkami sudcu oduzima pravo mjerilo za konkretne slučaje. Za individualizovanje čina počinjena maloljetnikom u dobi od 12 do 16 godine netreba tolikih distancija izmedju maxima i minima kazne.

Što se tiče ustanova §. 27. *o gluhoniemih,* čine se one posve opravdanimi, i nipošto (kako jih nekoji noviji zakonici smatraju) suvišnimi. Obzirom na gluhonieme imale bi se takodjer nešto ublažiti kazne, ustanovljene u §. 25. osnove.

Ugodna je napokon dužnost ovomu fakultetu, da izrazi osnovi podpuno svoje priznanje, što nije poprimila načela *ob umanjenoj ubrojivosti.* Povrh toga, što se zbilja nikako ne dadu označiti razni stepeni i, tako rekuć, slomci ubrojivosti, već je stanoviti čin ili ubrojiv ili neubrojiv (sredine niti stepena tuj nejma; nije bo moći u isti mah čin neki manje ili više htjeti), bojati se je posebne ustanove ob umanjenoj ubrojivosti (kako ju n. pr. Geyer, ili kako ju normira osnova talijanska) s toga, što bi mogla u praxi veoma štetno djelovati.

Pogibelj ta nastaje ondje, gdje u konkretnom slučaju nije posve jasna exstistencija ili neexsistencija imputabiliteta. Ako je sudac nešto lien, ili poslovi odviše obterećen, lahko bi se dao, pošto mu zakon pruža udobnu ustanovu ob umanjivosti kazne uslied smanjene ubrojivosti, zavesti da se ne upusti u temeljit i naporan studij slučaja, već da jednostavno uporavi tu ustanovu, uslied čega bi se mogle i najveće nepravde dogoditi, dočim bi se mogla kazniti osoba, kojoj se kraj savjestna izpitivanja stvari nebi bio mogao stanoviti čin imputirati. (Vidi Schütze u Riv. penale III 334., zatim Brusa „Progetto" str. CV.) Bila ta kazan makar kako snižena, ipak je kadra neopravdanim načinom uništiti dobar glas i poštenje, pa i eksistenciju nevine osobe. Nikad pako nesmije kaznen zakonik svojimi ustanovami pružiti prilike, da se dogode ikakove, kamo li ovako zamašne, nesamo najviše interese pojedinoga individua, već i cieli *obći* pravni *red* vriedjajuće nepravde.

§§. 18. i 19. osnove govore o *sili, prietnji i nevolji,* kao razlozih, koji izključuju kažnjivost počinjenih usljed njihova pritiska čina.

Osnova se nezadovoljava time, da poput francezkoga kaz. zakonika, te osnove talijanske i holandezke, govori samo o „neodoljivoj sili" kao

Digitized by Google

pojmu, koji obuzima sva tri prije spomenuta razloga nekažnjivosti, već jih poput mnogih inih novijih zakonodavstva napose spominje, što je posve opravdano.

§. 18. osnove neoznačuje pojma *„neodoljive sile“*, ali se obširnije bavi karakterizovanjem prietnje, koja može njome prouzročen čin, koj je inače kažnjiv, nekažnjivim prikazati. Prietnja ta imade biti prama načelom osnove actuellna, t. j. neposrednim izvedenjem prieteća, te je morala prietiti neuklonivom pogibelju životu i zdravlju počinitelja ili njegovih u istom paragrafu taksativno nabrojenih rodjaka, srodnika i jošte nekojih inih osoba. Ustanovi ovoj o prietnji prigovara fakultet ova sliedeće:

Ponajprije izpuštena je u §. 18. iza rieči: „za kojem je mogla neposredno sliediti“ rieč: „inače“ ili „na drugi način“ (neuklonjiva pogibelj i t. d.) Samo *ta* okolnost izpričava naime inače kažnjiv čin, što je on služio za odstranjenje zapriećene, *drugim kojim načinom ne uklonjive pogibelji*. U §. 19. osnove zadovoljeno je tomu zahtjevu, riečmi: „na drugi način“, odkle se dade zaključiti, da su te rieči samo slučajno izpuštene u § 18. osnove. — Osnova je nadalje *taksativno* nabrojila one osobe, na koje se jošte osim počinitelja smije protezati zapriećena pogibelj života i zdravlja, hoćemo li čin počiniteljev smatrati nekažnjivim. Osobe te jesu osim nekojih samo inih osoba većinom rodjaci i srodnici počiniteljevi, pak se ustanova i blagodat §. 18. nemože protegnuti i na druge osobe, koje su takodjer (često puta i mnogo više nego li mnogi i mnogi rodjak) počinitelju mile i drage tako, da bi za njih i život svoj žrtvovao, da jih od prieteće im pogibelji spasi, kamo li nebi u istu svrhu počinio kažnjivo kakovo djelo. Takova je osoba n. pr. ljubovca pobratim, prijatelj, dobročinitelj. Osnova i sama dopušta, „da su sveze prijateljstva, ljubavi, zahvalnosti podobne na činitelja puno silnije djelovati, nego rodbinski i ini odnošaji“, pa ipak neuzima u obzir takovih sveza, dočim po primjeru ugarskoga i njemačkoga kaz. zakona nabraja samo rodjake, srodnike i još nekoje osobe u §. 18. te su na prieteći onim drugim nešto prije spomenutim osobam pogibelj ne obazire.

Imade zakonskih ustanova, koje (kaošto izpravak §. 57. cislit. osnove učinjen po kazneno-zakonskom odboru carevinskoga vieća) dopuštaju izpričivost kažnjivoga čina, počinjenoga uslied pogibeljne prietnje dapače i onda, ako je pogibelj prietila *komugod*, ne samo svojti počiniteljevoj, naziruć u ovom slučaju isto stanje stvari kao i kod pravedne obrane koja se po svih kaznenih zakonicih, a i po našoj osnovi smije vršiti u korist *svakoga* protupravno napadnutoga čovjeka. Ako osnova nije mislila pristati uz ovo posve protivno si mnienje, mogla bi ipak usvojiti u tom pitanju osudjenu u obrazloženju naše osnove posredujuću ustanovu cislit. vladine osnove, koja nenabraja taksativno spomenutih osoba, već obće-

Digitized by Google

niti ustanovu o pogibeljnoj prietnji proteže na slučajeve, gdje inače neuklonjiva pogibelj osim počinitelja prieti osobam, *„koje počinitelju blizu stoje“*. Jedini prigovor obrazloženja, da je pojam „nahestehende Personen“ jako elastičan, nemože izpričati nepravednosti ustanove §. 18. kod slučajeva gore spomenutih nerodbinskih sveza.

Fakultetu ovomu čini se nadalje zazorna ustanova §. 18. stoga, što po njegovu sadržaju pogibelj smije pretiti samo životu *i* zdravlju spomenutih osoba. Već konjuktivni spoj „zivotu *i* zdravlju“, nije korektan, već bi valjalo obje rieči disjunktivno sa „ili“ spojiti, što se valjda samo slučajno opazilo nije. Nu osim toga valja priznati, da imade osim života i zdravlja i inih jošte dobara, koja su tolike vriednosti, da možemo smatrati nekažnjivim onoga, koj je počinio zločin, da tim ukloni pogibelj, koja tim dobrom neposredno prieti. Takova su dobra osobito: imetak, čast i sloboda. O kakovoj samovlastnoj pomoći, koju obrazloženje navodi kao zaprieku tomu, da se ustanova o nuždi protegne i na pogibelj prieteću imetku, časti i slobodi, neima govora naročito kod pogibeljne prietnje, a povrh toga nemože se temeljito dokazati, da su imetak, čast i sloboda dobra niža od zdravlja. Tko to tvrdi, nije vidio n. pr. požara, gdje ljudi imetka radi i život ulažu, itd. U konkretnom slučaju mogu ona dobra biti i veće vriednosti za pojedinca. Fakultet ovaj preporuča u tom pogledu, da se prihvati šira ustanova izpravljenoga po kazneno-zakonskom odboru carevinskoga vieća §. 57. cislit. osnove.

§. 19. osnove, koji govori *o nevolji*, ograničio je dapače nevolju *samo na* neposrednu pogibelj za *život* počinitelja i osoba, u §. 18. taksativno nabrojenih, što se fakultetu ovomu odviše strogo čini. Pogledom na ona dobra i osobe, kojim ima pogibelj prietiti, da se nevolja može smatrati razlogom nekažnjivosti počinjena od nevolje, inače kažnjiva čina, predlaže fakultet ovaj iste izpravke odnosno dopunjke, koje i kod §. 18.

Ustanova §. 20. osnove, koja govori *o pravednoj obrani*, korektna je i u oznaci pravedne obrane i u opredjeljenju ekscesa pravedne obrane. Jedino, što nije posve jasno u tom pitanju, jest ustanova o objektih pravedne obrane. Najbolje bi bilo svakako držati se vele jednostavnoga teksta njem. k. z. (§. 53.), te nenabrajati objekte, već obćenito reći, da je svaka obrana pravedna, kojom se suzbija neposredna protupravna navala, na koga mu drago naperena bila (tako i cisl. osnova §. 59). — Osnova kao objekte navadja u §. 20. stavci drugoj „osobu i imetak“.

Obrazloženje tvrdi, da se pod riečju „osoba“ razumieva život, zdravlje, sloboda, poštenje i imetak njezin. Fakultet ovaj posve opravdava namisao osnove, da se sva ta dobra smiju od neposrednih protupravnih napadaja bez krimin. odgovornosti braniti; nu ne misli, da je to u tekstu dovoljno izraženo, te bi volio, kad se već nije htjelo prihvatiti spome-

*

Digitized by Google

nute općenitije ustanove njem. k. z., da su sva ta dobra u stavci drugoj §. 20. naročito spomenuta. Tim bi se prepriečila svaka kontroverza, koja bi inače mogla nastati usljed tumačenja rieči „osoba“.

Da i samo obrazloženje nestoji u tom pogledu u skladu sa tekstom osnove, vidi se odatle, što tekst §. 20. stavke druge spominje naročito navalu na *„osobu i imetak“*, dočim obrazloženje veli, da se pod osobom razumieva osim života, zdravlja, slobode i poštenja takodjer *imetak*. Prema tomu nebi smjela niti rieč „imetak“ stajati u tekstu §. 20. kad bi zbilja bio i imetak sadržan u pojmu osobe.

Veoma dobro pako jeste, što je osnova zamienila ustanovu austr. k. z. od god. 1852. o ekscesu obrane novom, po kojoj se eksces nuždne obrane smatra kažnjivim, ako je počinitelja navala *lišila potrebne razboritosti*, da spozna nuždnu mjeru obrane (§. 20. stavka 3.)

Pitanje ob uplivu *bludnje* na nekažnjivost počinjenih u bludnji čina, posve je korektno riešeno u nazočnoj osnovi. Priznana odasvud izreka „Ignorantia legis criminalis neminem excusat“ izraženo je naročito u §. 22. (premda toga nekoji noviji zakonici ne čine), što je s razloga u obrazloženju iztaknutih posve opravdano. Podjedno je §. 22. izraženo, da neznanje drugih zakona osim kriminalnoga izpričava. Samo jednu stilističku pogrieška trebalo bi izpraviti. Mjesto rieči „izpričavati“ moralo bi se najme staviti „izpričati“. Sam §. 22. mogao bi se napokon preinačiti, da se predusretne zlobnim primjetbam, koje bi tko mogao čitajući taj §. učiniti, kao da se §. taj usljed općenite stilizacije („nitko“ mjesto „obtuženik“) može protezati i na sudce, koji k. z. neznaju. (Sličnu primjetbu učinio je Geyer u svojoj kritici cisl. osnove).

Ustanovi §. 21. o faktičnoj bludnji, stvorenoj po primjeru analogne ustanove cislit. osnove (§. 54. prve dvie stavke) neima prigovora.

Fakultet ovaj posve se slaže i s time, što je osnova pitanje ob uračunanju iztražnoga zatvora riešila prama t. z. juridičkom sistemu, što u tom pogledu ne razlikuje pritvora od iztražnoga zatvora, što uračun ograničuje na *nezakrivljeni* pritvor i zatvor, što *nalaže* (ne da samo *dopušta*) uračun takova zatvora, ter što dopušta uračun ne samo u vremenitu kazan slobode, nego i u novčanu kazan.

S ustanovom §. 29. nemože se fakultet ovaj složiti. Jedino čim se u obrazloženju opravdanost toga paragrafa motivira, jest, da slična ustanova §. 187. k. z. od god. 1852. kod nas preko 20 god. obstoji, pa da se nije pogibeljnom ukazala. Ustanova ova može ipak uzrokovati najflagrantnije nepravde. Nije li najveća nepravednost *nekazniti* onoga, za

Digitized by Google

koga tko treći plati proizlazeću iz njegove *dovršene* kradje štetu, a *morati kazniti* onoga, koj je samo *pokušao* nešto ukrasti, te nije nikakve štete uzrokovao? Ako su ipak kriminalno-politički razlozi, koji za ustanovu §. 29. vojuju, toli zamašni, onda skoro da netreba ni onih ograničenja, koja su spomenuta u §. 29. osnove („tjeranje poput obrta", zatim „prije nego li je došlo do znanja kaz. sudu" itd.), a to tim manje, pošto osnova sama ni nesadržaje uvjeta „uspješnoga pokajanja", kojemu je vriednost, kako obrazloženje samo kaže, kod uporave ako ne baš nikakova, to pouzdano vrlo dvojbena. Fakultetu se čini, da u tom pogledu nije trebalo slieditи cisl. osnove (§. 64.), koja *jedina* u današnje doba pozna takovu ustanovu. Prije bismo bili za prihvat §. 65. cisl. osnove, koj govori o nekažnjivosti kod retorsije lahkih ozlieda, zlostava i uvrieda, koj ipak nije primljen u nazočnu osnovu.

Ustanova §. 29. kadra je demoralizovati javno mnienje. Odšteta smjela bi se po mnienju ovoga fakulteta jedino uvažavati kao olahkš. okolnost, nipošto pako nemože ona izključiti kažnjivost počinjena delikta; ona bo niti je kadra izbrisati kažnjivu nepoštenost i podlost tata, niti izmiriti povriedjeni kradjom javni interes, ma se i posve nadomjestila šteta. —

Pokušaj.

Glava III. osnove sadržaje ustanove o kriminalno-relevantnom pokušaju, o njegovoj kazni i nekažnjivosti, u §§. 30. 31. 32. i 33.

Pitanje o pokušaju jedno je od najprepornijih u kriminalnoj znanosti, a i prerazno je riešeno u raznih zakonodavstvih. Imade dapače kriminalista, koji su predlagali, da se u kaz. zakoniku ne uvrsti nikakova definicija pokušaja, da se taj pojam ima smatrati kao sudcu kriminalnomu poznat, pa da se ima u zakonu naročito progovoriti samo o kazni pokušaja. Naša osnova pošla je po mnienju ovoga fakulteta pravim putem, kad je u §. 30. iztaknula naročito ona obilježja, koja stvaraju pokušaj delikta kriminalno-relevantnim, dakle i kažnjivim. Tim se putem mogu unapried prepriečiti premnoge dvojbe, koje mogu u praksi nastati, kad sudac u zakonu nenalazi nikakovih kriterija kriminalno relevantnoga pokušaja. Premda se mora dopustiti, da niti dan danas jošte nisu ni iz daleka riešene svekolike kontroverze u pitanju tih kriterija, može se ipak reći, da je osnova u kratko iztaknula barem većinom znanstvenika i zakonodavstva priznana obilježja k. pokušaja. Ta obilježja jesu: nakana i izvanjski čin, koj može voditi do izvedenja nakanjenoga djela i nedovršenje delikta. Što u osnovi nije poput austr. kaz. zakonika od 1852. od-

Digitized by Google

mah naveden i requisit „neizvedenja sbog zaprieka, stojećih izvan volje pokušateljeve“, mora se odobriti, jer taj requisit ne spada u pojam pokušaja, već medju razloge, koje inače kriminalno relevantni pokušaj nekažnjivim čine; osnova je zbilja tu ustanovu i uvrstila u §. 33. kamo i spada.

Riečmi „u istinu započeo izvadjati“, izraženo je u osnovi posve jasno načelo, da se putativni pokusni čini, pokušaji absolutno nesposobnim sredstvom ili na nesposobnom objektu preduzeti, kao i t. z. preparatorni čini nesmatraju kriminalno relevantnim pokušajem, dočim je riečju „nakanio“ izrečeno, da nejma pokušaja kod kulpoznoga čina.

Da se pako osnova nije upustila u riešavanje kontroverze o pitanju, gdje pripravni čini prestaju, a pokušaj počima, te u razlikovanje raznih stepena i vrsti pokušaja poput talijanske osnove (reato tentato i reato mancato, koja se razlika dade na temelju kasuistike posve lahko neosnovanom prikazati), posve je opravdano; riešavanju tih kontroverza nije mjesto u zakonu.

Naredjujuć napokon osnova u §. 33., da se ne samo pokušaj *zločinstva* već i pokušaj *prestupka* pravilno kazniti mora, izrekla je istinu, koju je uvodom ovih razmatranja fakultet ovaj iztaknuo, da izmedju te dvie vrsti kažnjivih čina (zločina i prestupka) razlike nejma, što je i obrazloženje §. 33. osnove priznalo.

Što se tiče kazne pokušaja, to se osnova razkršćuje sa terorističkom ustanovom austr. k. z. od god. 1852., usljed koje se imade pokušaj kazniti (poput code pénal-a) po istoj kaznenoj stavci, po kojoj i dovršeni zločin, ter prigrljuje načelo, da se pokušaj imade bez iznimke smatrati manje kažnjivim, nego li dovršeni zločin. Načelo ovo je dan danas odasvud kao temeljito priznano, samo se različito u k. zakonodavstvih provadja. Njemački k. zakonik ustanovljuje u tom pogledu samo količinu *minima* kazne pokušaja, dočim naša osnova držeći se uzora cislit. osnove k. zakonika ustanovljuje *i maksimum* kazne pokušaja, pa tako sudcu daje na ruku sigurnije mjerilo. Imade kriminalista, koji tvrde, da ima pokušaja, koji je posve blizu dovršenju samoga zločina, pa da bi se u takvom slučaju morao sačuvati netaknut maksimum, opredieljen za dovršeni delikt. Nu ako se uzme u obzir, da se i kod dovršena delikta tako rekuć nikad ne uporavljuje zakonski maksimum vremenite kazne slobode (jer je težko pomisliti najteži konkretni slučaj delikta, od koga se teži i viši neda pomisliti), a da je s druge strane pokušaj barem s objektivne strane znatno manja povrieda, to ćemo lahko pristati uz osnovu, koja, uvažajuć objektivni moment u deliktu, strogo provadja princip manje kažnjivosti pokušaja takodjer gledeć na maksimum kazne. Distancije izmedju maksimuma i minimuma kazne pokušaja ustanovljene u drugoj i trećoj stavci §. 31. osnove jesu doduše veoma razmaknute, ali upravo

Digitized by Google

time pružaju kaznenomu sudcu priliku, da može individualizovati, t. j. prama nutarnjoj težini i prama blizini odnosno daljini izmedju pokušaja i dovršenja nakanjenoga delikta izreći primjerenu kazan.

Ovo mnienje ipak nije nipošto u protuslovlju sa izraženim prigodom kritike ustanova o kazni nedoraslih i gluhoniemih nazorom ovoga fakulteta, po kom se tamošnji razmak maksimuma i minimuma čini prevelik, jer kod osoba u dobi izmedju 12 i 16 godine nije potrebita zamoguće individualizovanje čina tolika distancija kaznenih stavaka, kaošto je nuždna kod svih mogućih nuanca kriminalno-relevantnoga pokušaja najteže kažnjivih delikta.

Fakultet ovaj opaža k ustanovam §. 31. još to, da se prva stavka toga §. suvišnom čini (stvar bo se ta može prepustiti sudcu, kad i onako osnova nepozna nabrajanja olakšujućih okolnosti), da se ustanovljenimi u stavci II. i III. §. 31. minimi kazne pokušaja ekvipariraju pogledom na taj *minimum* od 3 god. robije nejednaki zločini (zločini kažnjivi *smrću* i zločini kažnjivi doživotnom robijom), što nije posve korektno, pošto je u osnovi smrtna kazan absolutno zapriećena, dočim je kod doživotne robije moguć uvjetni dopust poslje pretrpljenih 15 godina kazne, te pošto se nijedna kazan dakle ni doživotna kazan slobode neda prispodobiti sa smrtnom kaznom, koju zakon smatra nedvojbeno najtežom udarajuć ju jedino na najteže delikte; nadalje, da je obzirom na alineju treću u savezu s alinejom petom §. 31. kazan pokušaja *doživotnom* robijom kažnjivoga čina u svom *maksimumu* od 15 godina jednaka kazni pokušaja delikta kažnjivoga *vremenitom* kaznom robije od 20 godina; napokon, da nije jasno, može li se kazan uze i državne uze sniziti kod pokušaja i na minimum od 6 sati, premda je u §. 51. naredjeno najkraće trajanje tih kazna na jedan dan. Kazan od 6 sati nebi se nikad smjela dosudjivati.

§. 33. osnove normira nekažnjivost pokušaja sbog odustaje od dovršenog delikta i sbog uklonjenja posljedka potrebitoga za dovršenje delikta po primjeru cislit. osnove uz mali izpravak predložen po parlamentarnom kaznenozakonskom odboru carevinskoga vieća (umetak rieči „njegovo“ u br. 2. §. 33.), te uz dodatak poslednje alineje. Istina je, da je nekažnjivost pokušaja sbog *t. zv. dobrovoljnoga odstupa* dan danas poprimljena u svih k. zakonodavstvih. Razlozi tomu jesu kriminalno-politički. Jedno je ipak, što ovaj fakultet žali, a to je, što jošte nigdje nije u obrazloženijih k. zakonika našao dovoljna opravdanja slične ustanove, koje bi bilo poduprto štatističkimi podatci, koji bi opravdali tu iznimku te jasno dokazali znamenitu korist proiztičuću iz te iznimne, sa načeli stroge pravednosti u oprieci stojeće ustanove. Dokgod se takovi temeljiti dokazi nedoprinesu, držati će ovaj fakultet t. zv. dragovoljno pokajanje ne razlogom, koji je vrstan *posve izključiti* kažnjivost pokušaja, već je-

Digitized by Google

dino okolnošću *olakšujućom,* koja jedino može uzrokovati *blažu kazan* unutar zakonske mjere, nipošto pako opravdati *bezkazan.*

Smatra li se ipak ustanova ta kriminalno političkimi razlozi posve opravdanom, izreći je ovomu fakultetu, da je osnova u §. 33. posve zadovoljila svakomu zahtjevu. Jedino, što se opaziti može, jeste, da je dodatak poslednje alineje posve suvišan, jer se dotična ustanova sama sobom razumjeva. Uz uvjete §. 33. najme postaje nekažnjiv samo *pokušaj* delikta, nemože dakle nikad nastati dvojba o tom, može li se kazniti u pokušaju sadržani *dovršeni* delikt.

Napokon primjećuje ovaj fakultet, da mu se nepravednim čini ograničenje, sadržano u §. 33. br. 2. u riečih: „prije nego se je doznalo za njegovo djelo".

Ako se već dopusti, da je uklonjenje potrebitoga za dovršenje delikta posljedka iz vlastita nagona kadro pokušatelja nekažnjivim učiniti, neda se pojmiti, zašto da nebude nekažnjiv i onaj, koj je uklonio posljedak onaj *misleć,* da se za njegovo djelo jošte nije saznalo, dočim se je zanj zbilja već znalo. — Ako je manifestirano uklonjenjem posljedka „dragovoljno pokajanje" dovoljnim razlogom nekažnjivosti onda, kad se jošte nije znalo za delikt, mora ono imati effekt i kod onoga pokušatelja, koji je misleć krivo da se za delikt njegov nezna, iz vlastita nagona posljedke svoga delikta uklonio; nemože se bo reći, da je ovaj posljednji išto gorji od prije spomenutoga pokušatelja, pa ipak se blagodat §. 33. nanj neće protegnuti moći usljed gore iztaknutih rieči broja 2. istoga paragrafa.

Dioničtvo.

Nepobitna je istina, da se i dan danas jošte nemože u nijednom pitanju, koje se tiče nauke o t. zv. zločinačkom družtvu, konštatovati jedinstvo mnienja kod zastupnika znanosti kaznenoga prava. Communis opinio doctorum nije se skoro u nijednom pravcu jošte postigla, pa si tako nije težko protumačiti, što su zakonodavstva, riešavajuć vele težko pitanje o počiniteljstvu i dioničtvu pošla veoma raznim putem.

Pogleda li se u razne najnovije zakonodavstvene proizvode, prispodobi li se njihov način riešavanja iztaknutoga pitanja, reći nam je, da je naša osnova, sliedeći u glavnom osnovu cislatavsku, odabrala najkraći put, koj se obzirom na postojeće kontroverze može po mnienju ovoga fakulteta i najshodnijim smatrati. Što napokon i preostaje zakonodavcu, nego li da se što kraće i generalnije ili obćenitije izrazi u pitanju, koje je jošte u znanosti posve prieporno, a koje se uzprkos tomu

Digitized by Google

nesmije šuteć mimoići. *Kratkoća i obćenitost* jesu dakle obilježja sadržanih u poglavlju IV. osnove (§§. 34. 35 i 36.) ustanova o dioničtvu.

Pristašem glasovite izreke Bacona verulamskoga: „Minimum oportet arbitrio judicis relinquere“ neće doduše nikad omiliti ovakovo zakonodavstvo; ali, ako je igdje nuždno riešenje mnogih stvari prepustiti razsudu sudca kriminalnoga, to je to nuždno u pitanju dioničtva i autorstva, koje se u zakoniku nemože nikako izcrpivo riešiti. Pravo govori Alberic Rolin (A. Rolin „Revue de droit internat etc. 1878. Tome X. Nr. II. rag. 149.) osvrćuć se na spomenutu Baconovu izreku, da su današnji sudci valjaniji, nego li su bili sudci Baconova stoljeća, pa da se zakonodavci mogu nešto više uzdati u sudce, a nešto manje držati do legislativnoga nastojanja, usljed koga bi zakon morao *sve* urediti, dakle i *sve* predvidjeti.

Prva posljedica kratkoće i obćenitosti naše osnove u iztaknutom pitanju jeste ta, da osnova niti negovori o *pojmu počinitelja,* kaošto to čine mnogi drugi dapače i najnoviji zakonici (n. pr. talj. osn. čl. 72., njem. §. 47. i ugarski k. z. §. 70).

U istinu mora se priznati, da je sbilja posve suvišno opredieljivati u zakonu pojam počinitelja, pošto taj pojam u praksi nikad nedolazi kao obćenit, već uvjek u odnošaju njegovu prama pojedinomu zločinu, u kojega je učinu već i normiran (Prisp. John Entwf 234.) Osim toga mora se priznati, da je onako obćenita oznaka pojma počinitelja, kao što ju nalazimo u njem. ili ugarskom kaz. zakoniku, posve suvišna i bezkoristna.

Druga posljedica iztaknutih gore principa osnove jeste, da se ona nije upustila u *opredieljivanje* svih mogućih *načina sudjelovanja* kod počiniteljeva zločina, već je normirala samo 2 glavne vrsti dioničtva: *začetničtvo* i *pripomoć,* te što je kod opredieljenja ovih pojmova izbjegavala što više eksemplifikacije, uvažavajuć pravedne prigovore, koji su se proti inakom postupanju mnogih i novijih zakonodavstva dizali. Eksemplifikacija sbilja je posve nekoristna; dapače, stvarajuć povoda kontroverzam ona je i škodljiva, kadgod nije izcrpiva. Da pako eksemplifikacija n. pr. njem. kaz. zak. neizcrpljuje svih mogućih nuanča začetničtva, najbolje se vidi odatle, što poslje nabrajanja poticanja darovi, obećanji, prietnjami, zlorabom ugleda ili vlasti, hotomičnim stvaranjem i podržavanjem bludnje, ipak konačno jošte dodaje „ili drugimi sredstvi“ (Rch. St. G. B. §. 48.) Naša je dakle osnova pogledom na ustanove o *potica catelju* (osnova rabi izraz „začetnik“) pretekla mnoge druge zakone u jednostavnosti a i nadmašila ih osobito u tom, što u oprieci s nekojimi (n. pr. njem., belg. kao i sa austr. k. z. od 1852. §. 9.) *nije ustanovila kažnjivosti pokušanoga, ali ne uspjeloga zavedenja* na zločin obćenito kod svih zločina, već jedino kao delictum sui generis kod nekojih zločina

Digitized by Google

(umorstva, krivorote itd.), kod kojih je to *u posebnom dielu* osnove napose spomenuto. Fakultet ovaj odobrava postupak taj osnove, te se raduje, da nije belgijski slučaj „Duchesne" rodio za nas ustanovami, košto u Njemačkoj (u famoznoj novelli k. njem. Rch. St. G. B. od 26./2. 1876. sadržanimi).

Pojam *pomagača* ustanovljen je u osnovi prama odnosnim načelom njem. k. zakonika, dodavši jošte „obećanje pomoći kod ili poslje izvadjanja zločina", ili t. zv. intelektualnu pripomoć, a nespominjuć poput ugarskoga k. zakonika „dogovor ob osjeguranju proizlazećega iz zločina probitka ili unapriednom osujućenju poglavarstvenih mjera" (§. 69. br. 2. ug. k. z.), što je posve opravdano, pošto ta dva slučaja ili sadržaju praeparatoria delikta sui generis pripomoći dane zločincu i zatomljenja, ili se dadu subsumirati pod tekst §. 34.

Velekontroverzno pitanje o *kazni dioničtva* riešava osnova tako, da poticatelja kazni jednako kao i počinitelja, a pripomoć (u oprieci sa dosele kod nas kriepostnim austr. k. z. od god. 1852.) tako kao i pokušaj zločina. Fakultet ovaj odobrava ova temeljna načela, samo se nemože slagati s time, što osnova *jednako kažnjivom* smatra *pripomoć kod izvedenoga* i *pripomoć kod pokušanoga zločina*, čim se sama stavlja u protuslovlje sa glavnim si principom o bezuvjetno manjoj kažnjivosti pokušaja od kažnjivosti dovršenja delikta. Kao što je svakoga priznanja vriedno uvaženje objektivne težine delikta kod kazne pokušaja, tako se mora smatrati protivnim temeljnomu valjanomu principu, po kom se pripomoć smatra uvjek objektivno lagljom, dakle i manje kažnjivom povriedom pravnoga reda nego li je poticanje i neposredno počinjenje, načelo, usljed koga se mora pomoćnik kod pokušaja jednako kazniti kao i počinitelj pokušaja. Može se dogoditi dosta slučajeva, u kojih bi se ustanovljeni za pokušaj u §. 31. osnove minimum kazne jošte uvjek prikazao nepravedno strogim za puku pripomoć k pokušaju. Sbog mogućnosti takovih slučajeva morao bi zakon dozvoliti, da se smije kazan dovršenoga zločina obzirom na kazan pripomoći k pokušaju dvostruko reducirati. Osobito bi to imalo valjati glede najteže kažnjivih čina, te bi se spomenuta u §. 31. stavci 2. i 3. minima od 3 godine pogledom na pripomoć k pokušaju tamo spomenutih delikta morala umanjiti.

Poznatoj velikoj i još uvjek neriešenoj kontroverzi *ob uplivu osobnih odnošaja* jednoga počinitelja ili dionika na ostale ugiblje se osnova (kao što i drugi noviji k. z.) što više može.

U §. 36. govori naime osnova jedino o razlozih, tičućih se osobe jednoga činitelja ili dionika, koji kazan počinjena djela povisuju ili snizuju. Ovi razlozi niti smiju ići u prilog, ni u štetu ostalim počiniteljem ili dionikom. Ob uplivu osobnih konstitutivnih (koji utemeljuju kažnjivost djela) odnošaja jednoga počinitelja ili dionika na ostale šuti osnova posve.

Digitized by Google

Ustanovi §. 36. bi se imale pod konac jošte dodati rieči „i činiteljah“. Cisl. osnova, koju u tom pitanju sliedi naša osnova, riečju „Mitschuldige“ obuzima pojam počinitelja i dionika. Ugarski k. z. u §. 74. naročito spominje počinitelje i dionike, a povrh toga proteže tu ustanovu i na one razloge, koji kažnjivost čina ukidaju. Ova ustanova ug. k. z. čini se fakultetu bolja i podpunija negoli ustanova cislit. i naše osnove.

Kazan smrti.

U pitanju, ima li se u novom k. našem zakoniku pridržati kazan smrti, ili bi se ista dokinuti imala, članovi su ovoga fakulteta raznoga mnienja. Resultat glasovanja u tom predmetu bio je sliedeći: Četiri glasa bila su za posvemašnje dokinuće smrtne kazne, jedan glas za pridržanje iste jedino u izvanrednom postupku priekoga suda, dočim su bila 3 glasa za pridržanje smrtne kazne u onom obsegu, u kom ju osnova pridržaje. Jedan član fakulteta izjavio se je, da neglasuje.

Kazan slobode.

Neima dvojbe, da je dan danas kazan slobode odasvud priznana kao ona vrst kazne, koja najviše odgovara svim svrham, koje se kažnju delikta postići imadu. — Uzme li se u tom pogledu kao mjerilo poznata izreka glasovitoga kriminaliste Rossi-a o svojstvih, koja mora imati kriminalna kazan (kazne imadu biti: „personelles, divisibles, appréciables, réparables ou rémissibles, instructives et satisfaisantes, exémplaires, réformatrices, rassurantes“) morati ćemo priznati, da je kazan slobode, ovršuje li se shodno, ona vrst kazne, koja malne posve odgovara svim, gore iztaknutim zahtjevom. Posljedica toga jeste, da sva novija zakonarstva, a tako i naša osnova ovu kazan u najviše slučajeva delikta upotrieblju, te da su mnoge u prijašnjih vremenih prečesto rabljene kazne, što djelomično (kazan smrti), što posve (kazni tjelesne, konfiskacija imetka, po nekojih zakonicih — hodland. i talij. osnovi itd. — i ista kazan smrti) izčeznule.

Daleko pretežna većina delikta imade se i po našoj osnovi kazniti kažnju slobode. Pitanje je samo, koliko je i kakovih vrsti te kazne potrebito, kojim se načinom one imadu ovršivati, te odgovara li u tom

Digitized by Google

naša osnova našim potrebam, kulturnomu stanju našega naroda, te priznanim u znanosti općenito valjanim načelom o zadaći i svrsi kriminalne kazne.

Da se na to pitanje točno odgovoriti uzmogne, potrebito bi bilo, da su fakultetu ovomu točno poznati socialni i moralni odnošaji našega naroda, da su mu pri ruci statistička data od mnogo godina, te da su mu točno poznati toli mane, koli rezultati dosadanjega ovršivanja kazne slobode. Fakultet ovaj rado priznaje, da se ne smatra u tom pogledu dovoljno upućenim; ipak jeste pripravan odgovarajuće znanju i poznanju svojih članova mnienje i u tom pitanju izreći.

Osnova naša u svom obrazloženju posve pravedno ističe, da je upravo nuždno dosadašnje uredjenje i ovršivanje kazne slobode izmieniti boljim; da se kazne slobode postojećega k. z. austr. od god. 1852. (težka tamnica i tamnica, strogi zatvor i zatvor) nerazlikuju medjusobno karakterističkimi obilježji, te da je potrebito, *u samom kaz. zakonu* riešiti pitanje o kazni slobode, ob uredjenju kazniona i načinu ovršivanja, ne pako prepustiti tu stvar administraciji.

Ima više sustava, po kojih se dan danas ovršuje kazan slobode. Obrazloženje osnove hvalevriednim je trudom predočilo razne te sisteme i njihova obilježja, te iztaknulo prednosti i mane njihove; osnova je pako u glavnom pitanju o načinu kažnjenja težkih delikta prihvatila onaj sustav, koji se i ovomu fakultetu ne samo pogledom na općenitu mu shodnost, već i obzirom na praktičku provedivost, na financijalne naše sile kao i na kulturno, moralno i intelektualno stanje našega naroda, najprikladnijim čini.

Staviv si osnova pitanje, po kojem bi se sustavu imala urediti kazan slobode, odgovori ona, da joj se najprikladnijim od svih u znanosti i u raznih zakonodavstvih zastupanih sistema čini t. zv. *progressivni ili irski sistem,* koji je vis. kr. zemaljska vlada u svih mu stepenih jur dala provesti u centralnoj zemaljskoj kaznioni u Lepoglavi.

Sustav irski poznat je i ovomu fakultetu iz ogromne literature o kaznioničkom pitanju; da se ipak uputi, koliko je toga sustava, te kako i s kojim uspjehom dosele provedeno, izaslao je fakultet ovaj tri svoja člana u Lepoglavu.

Izaslanici našli su, da se je u kratko vrieme, odkad se kazniona lepoglavska u naznačenom pravcu preustrojava, kraj ograničenih sredstva autonomnoga budgeta našega jur mnogo učinilo. Sustav progressivni provadja se dan danas u Lepoglavi ne samo u prva dva stadija (samotni zatvor i zajednički zatvor na temelju klasifikacije), već i u trećem stepenu, jer je tamo već uredjen i t. zv. posredovni zavod, koji imade konačno privadjati kaznenike k podpunoj slobodi. Važnost i znamenitost

Digitized by Google

kao i korist posredovnih zavoda stiče jim od dana do dana sve to više privrženika, medju koje i ovaj fakultet spada.

Resultati, koji su dosadanjim postupkom polučeni, jesu veoma povoljni. Odkad je posredovni zavod ustrojen, nije niti jedan od bivših u njem kaznenika pokušao uteći, premda je zgoda tomu veoma zamamljiva, te ju je lahko i naći. Najbolje pako mjerilo za prosudjivanje uspjeha provedenoga u Lepoglavskoj kaznioni novoga sustava nalazi fakultet ovaj u tom, što se je posliednjih godina znatno umanjio broj priupadnika. Dočim je najme broj priupadnika iznašao u godini 1877. do 49% svih u kaznionu stiglih kaznenika, spao je taj postotak u prvih dvih godinah provadjanja progressivnoga sustava, i to u godini 1878. na 41%, a u god. 1879. dapače na 39%, što je pogledom na priupadnost u drugih evropskih državah (n. pr. god. 1872. u Pruskoj 80%, Francezkoj 73·8%, Austriji 60%, Belgiji 68%, Švicarskoj 56%, itd.) veoma povoljno razmierje.

Fakultet ovaj ne misli ipak, da je timi brojevi posvema dokazan prosperitet lepoglavskoga zavoda, tomu bo se hoće data o broju priupadnika ne od dvie već od više godina, iz kojih se onda može mjerodavni prosječni postotak izvaditi. Svakako ipak stvaraju povoljni oni brojevi prospekt u liepu budućnost.

Što je nadalje iznenadilo izaslanike ovoga fakulteta, bilo je to, da su već poslje dvogodišnjega provadjanja novoga sustava u spomenutoj kaznioni naišli tamo na tako izvježbano, zadaći svojoj doraslo i sbilja požrtvovno činovničko osoblje, da bi se njime (negovoreć o obće poznatih strukovnih svojstvih u Evropi slovećega ravnatelja) svaka kazniona u drugoj kojoj državi evropejskoj ponositi mogla, što se fakultetu ovomu čini opet garancijom za to, da će se sustav irski i nadalje u svom duhu i s povoljnim uspjehom provadjati, a i pomoćju izškolanoga u Lepoglavi osoblja i u možda novo se ustrojit imajućih zavodih provesti moći. Željeti nam je samo jošte, da se poveća plaća stražara, pa da se time dobije što bolji material za toli napornu, te u provadjanju progressivnoga sustava toli važnu stražarsku službu.

Zdravstveno je stanje kaznenika usljed bolje hrane i obilne prilike za radnju izvanredno povoljno, napredak u elementarnoj i religioznoj obuci kaznenika, ponašanje njihovo kod radnje, šetnje, u crkvi i izvan kaznione svake pohvale vriedno, što se može pripisati ne samo strogoj disciplini, već i prijaznomu postupanju i obćenju svih činovnika sa kaznenici, koje je jedno od glavnih sastavnih djelova propisane progressivnim sustavom odgojne metode.

Izaslanikom ovoga fakulteta izreći je samo želju, neka se u nacrtanom gore pravcu i dalje napreduje.

Digitized by Google

Imade ipak nekoliko nepodobština, koje se pogledom na namišljenu svrhu preustrojene lepoglavske kaznione ukloniti moraju. Medju ove spada najprije to, da se kaznioni pravi, njojzi namienjeni karakter kao kazništa za *najteže delikte* i za ovrhu *najteže kazne* (po našoj osnovi „robije") i konkretno dade. Proti tomu grieši se jošte dan danas, dočim se u Lepoglavi drže i kaznenici krajiški, odsudjeni na manje od godinu dana, a i isto takovi iz Varaždina, koji se u Lepoglavi smještaju kadgod je varaždinska uza prenapunjena. Za sadanju potrebu čini se nadalje broj samica, premda od prvobitnih 28 na 42 povećan, premalen. Fakultet ovaj osobito važnim smatra u provadjanju irskoga sistema prvi štadij, t. j. *osamni zatvor*. O intenzivnosti i djelatnosti istoga, premda se ovršava u dosta liepih i čistih samicah, o njegovoj zastrašujućoj moći, a sdruge strane o tom, da je samotni zatvor kadar i najokorjieloga zlikovca pokoriti, umekšati i pristupnim učiniti, o svem tom osvjedočili su se osobno izaslanici ovoga fakulteta. Posljedica premalenoga broja samica u godini 1879. bila je ta, da je 96 kaznenika bilo samo 7 dana u samotnom zatvoru, njih 59 samo 14, njih 54 samo 21 dan, itd., što je sve daleko premalo za postignuće svrhe prvoga stepena irskoga sustava. Fakultetu je ovomu milo, što u tom izviešće ravnatelja lepoglavske kaznione za god. 1876. otvara za budućnost ljepši izgled, kad se jednom kazniona lepoglavska privede izključivoj si svrsi, da bude jedino kazniionom za „robiju". Po proračunu ravnatelja g. Tauffera moći će se onda (usljed smanjena ukupnoga broja kaznenika najmanje za jednu stotinu) cielo jedno krilo pretvoriti u 17 novih samica, te bi kaznionička uprava disponirajuć sa punih 18.000 dana samotnoga zatvora na godinu, računajuć broj novo nadolazećih kaznenika na godišnjih 200. mogla svakoga kaznenika držati bar 90 dana u samotnom zatvoru, što bi prama današnjemu stanju bio znatan napredak.

Na okolnost tu mislila je i osnova, ustanoviv stavkom drugom §. 41. (koja ustanova inače nespada u tekst k. zakonika), da će vlada naredbenim putem ustanovljivati trajanje samotnoga zatvora, dok se u kaznioni nepriredi dovoljan broj samica.

Što se tiče *drugoga stepena* sistema progressivnoga, koji se ovršuje u dva glavna razreda (stroži i blaži) zajedničkoga zatvora, zatim klassifikacije i razredbe kaznenika, to je oboje jur posvema provedeno u Lepoglavi. Željeti bi ipak bilo, da se što skorije izpuni zahtjev ravnatelja, da se pogledom na pogibeljnost noćnoga zajedničtva moralno propalih sa neizkvarenimi i lahko popravivimi kaznenici ustroji za separiranje prvašnjih u noći što više spavaćih samica, uredjenih po nacrtu ravnateljevu, koji praktičnije uredjuje te samice nego li su one uredjene u uzi u Plötzensee-u kraj Berlina, pošto olakšavaju nadzor.

Napokon imao bi se pogledom na to, da će broj kaznenika spo-

Digitized by Google

sobnih za premještenje u posredovni zavod, kao treći štadij irskoga sustava iznašati uvjek do 15% svih kaznenika, te da se dosele može u priredjene sgrade smjestiti samo 60 posredovanaca, zavod posredovni jošte bar za jednu, ako ne za dvie obstojećim slične sgrade povećati. Fakultet ovaj ipak nemože tajiti, da bi mu se mnogo shodnije činilo pogledom na mnoge svrhe, koje se posredovnim zavodom postići imadu, kad bi posredovni zavod ne samo ustrojen bio izvan kaznionskoga vanjskoga zida (160 metara od njega je sada udaljen), već i daleko od kaznione i od Lepoglave. Tako bi se posredovnomu zavodu dao pravi mn karakter, te kako kaže glasoviti Schwartze, občinstvu oduzeo povod, da smatra posredovni zatvor samo jednim odielom kaznione i da se nepovjerenje prama odpuštenim kaznenikom protegne i na posredovni zavod, a izbjeglo bi se i onomu prigovoru, da kaznenik gledajući blizu kaznionu, jošte uvjek drži, kao da je u njoj, usljed čega će nanj mnogo manje uplivati prietnja, da će kod svake neurednosti biti natrag premješten u kaznionu. Posvemašnja lokalna separacija posredovnoga zavoda leži u duhu irskoga sistema, blizina njegova u Lepoglavi dade se samo opravdati financijalnimi razlozi kao i time, da bi otegočena bila uprava i nadzor posredovnoga zavoda, kad bi ovaj bio udaljen od Lepoglave.

Kazan robije za ženske kaznenike ovršivati će se u novo sagradjenoj ženskoj kaznioni u Zagrebu. Izaslanici ovoga fakulteta posjetili su i ovu kaznionu, kojom upravljaju sestre milosrdnice. Nadati se je, da će se i u njoj doskora provesti moći sva stadija progressivnoga sistema. Premda je ženskih kaznenika daleko manje od mužkih (u Lepoglavi 690 u ženskoj kaznioni 60), to se ipak mora dopustiti, da i ženske imadu isto pravo kao i mužkarci na racionalno odgajanje za slobodu, kakovo pruža irski sustav. Kraj malenoga broja kaznenica pruža već danas ženska kazniona zagrebačka dosta toga, što je potrebito za provedenje irskoga sustava. U njoj imade naročito dovoljan broj samica za prvi štadij sistema progressivnoga. Što se tiče drugoga štadija, najme zajedničkoga zatvora, to je u ljetno doba pogledom na obligatornu radnju olahkoćeno zabavljanje mnogih kaznenica poljodjelstvom i vrtljarstvom. Jedino za zimu jeste *jedina* u kaznioni veća radionica daleko premalena, da se u njoj smjeste i one kaznenice, koje ljeti izvan kaznione rade. U ženskoj kaznioni postupa se po propisih zem. vlade izdanih za lepoglavsku kaznionu u toliko, da se provadja irski sistem samo u prvom i drugom štadiju, jer posredovnoga zavoda tamo jošte neima. Što se ipak tiče pridržavanja svake novo nadošle kaznenice u samotnom zatvoru, čini se izaslanikom fakulteta, da je ono prekratko. U mnogo slučajeva iznaša ono po ustmenoj ubaviesti č. sestre predstojnice samo 14 dana, dočim je maksimum, koj je dosele upotriebljen, iznašao samo 5 nedjelja, što je svakako premalo.

Digitized by Google

Klasifikacija kaznenica obavlja se na temelju dobe, individualiteta i moraliteta, za obuku religioznu i elementarnu kao i u raznih ženskih poslovih jeste dovoljno skrbljeno, ponašanje kaznenica s riedkimi iznimkami u svakom je pogledu hvale vriedno, zdravstveno stanje povoljno, priupadnost je riedka, a od uvjetno odpuštenih nije se dosele niti jedna imala vratiti u kaznionu. Proveden je dakle u ženskoj kaznioni u Zagrebu irski sustav u prvom i drugom stepenu, rabi se takodjer i kod kaznenica uvjetni dopust, samo bi još trebalo ustrojiti posredovni zatvor, pa evo i trećega stepena progressivnoga sistema.

Spomenute dvie kaznione bile bi dovoljne, da se u njih ovršuje *kazan robije*, te su i dobro uredjene.

Fakultet ovaj žali, što nemože isto reći o naših *uzah*. Ako se mjerilom naših uzišta uzme u novije doba *restaurirano* uzište kod sudbenoga stola u Zagrebu, onda je stanje istih sbilja grozno. Izaslanici ovoga fakulteta, koji su posjetili spomenutu uzu, sgražaju se jošte sada, sjećajuć se toga zločinskog universiteta, u kom nije skrbljeno niti za najprimitivnije potrebe svakoga zatvora, kao što je to: dovoljan prostor, nekakova barem ventilacija, čistoća, dovoljan broj kreveta, desinfekcija itd., kamo li pako za radnju kaznenika, te za shodnu klasifikaciju i separaciju po dobi, individualitetu i moralitetu. U tom za 80 osoba uredjenom sjelu nečistoće i leglu moralnih i fizičkih bolesti prebiva po 150 i više individua. U pojedinih sobah viditi je starca uz dječaka, iztraženika uz zatvorenika, i onoga, koj je jur osudjen, te jošte čeka na riešenje uloženoga pravnoga lieka, a sve to u ubitačnoj u svakom obziru bezposlici, prikraćujuć si vrieme lascivnimi razgovori, kriminalnimi informacijami, pripoviesti izvedenih na zločinskom polju junačtva i pokazane u obrani prevejanosti itd. Kako tu mora biti pri duši zatvoreniku, koji prvi put dolazi u to družtvo, a kako tekar nevinomu iztraženiku?

Mjesto reda i čistoće vlada tude nered i gad, mjesto skladne molitve (kakovu možes čuti u kaznionah zemaljskih) kletva i psovka, mjesto zdravlja svakojake i priliepive bolesti, mjesto pristojnoga ponašanja vidiš neuljudnost, prkos i osornost. Nikad neprekorači praga ove uze noga svećenika ili učitelja; o službi božjoj neima tu ni govora, biblioteka imade ciglih 15 molitvenika, a i tih se riedko koji natrag dobije, ako se povjeri rukama kojega zatvorenika, jer mu ga drugovi otmu i razkomadaju.

Kraj tako žalostnoga stanja spomenutoga uzišta u glavnom našem gradu lahko je moći pomisliti, da su ostale županijske i kotarske uze možda jošte i gore. Ako je tomu tako, onda nevalja rastući broj zločinaca pripisivati tobožnjoj odviše velikoj blagosti u postupanju sa zločinci u zemaljskih kaznionah, kaošto se to kod nas često čuje, već se mora pomisliti, da je glavno vrelo tomu upravo u tih uzištih i iztražnih

Digitized by Google

zatvorih, u kojih se mnogomu mladiću usadjuje zločinska klica, koja u onih, koji su već sagriešili, u takovu boravištu samo procvasti i prolistati može, da kasnije urodi najžalostnijim, po domovinu najpogubnijim i najsramotnijim plodom.

Što hasni kaznenike u sistematički uredjenih i valjano upravljanih kaznionah racionalno popravljati, kad im se u nevaljanih iztražnih uzah pruža prilika, da u njih usišu često neizkorjeniv otrov, obćeći sa izmetom moralnoga proletariata, slušajuć slavospjeve zločinu i opačini, i propadajuć tako u duboki glib izkvarenosti, iz koga će jih kasnije težko i najbolji kaznionički sustav izvući moći. I posve nevin iztraženik može, obćeći u uzištu sa zatvorenici, medju kojimi imade i dosta priupadnika, postati pristupan čarobnomu pozivu nepravde i zla, te iz zatvora izaći kao zločinski neofita, koji će prvom prigodom, koja mu se pridesi, pokazati i djelom, kako mu je i zadnja iskra značaja u srdcu utrnula, a mjesto nje buknuo plamen osornosti i zlobe, kako mu je za vieke probliedilo lice, da nikad više nepocrveni od stida sa počinjene krivice.

Fakultetu ovomu čini se najprečom dužnosti tom sgodom vis. kr. zem. vladi u interessu sreće i napredka domovine, povećanja moraliteta a umanjenja zločina predložiti, neka što prije uznastoji ustrojiti *za kazan uze posebnu*, valjano uredjenu *kazniona*, usljed čega bi se kazan za prekršaje u postojećih uzištih i zatvorih mogla svrsi shodno ovršivati, a iztraženici, odieljujuć jih od kaznenika, očuvati što od moralne izkvarenosti, koja niče i raste usljed obćenja sa kaznenici, što pako od nezasluženih muka, koje moraju u takovu družtvu, ako su nevini, prepatiti.

Potreba novoga uzišta vidi se nadalje i odatle, što osnova prieti kaznom uze u ništa manje nego li 173 slučaja raznih delicta, (u 107 samostalno, a u 66 slučajeva alternativno sa robijom, državnom uzom i novčanom kaznom), usljed čega će svakako broj na kazan uze osudjenih veoma znatan biti. Iztaknutoga u obrazloženju osnove mnienja o tom, da bi se nakon utjelovljenja krajine mogle tamošnje kaznione pretvoriti u uze, nemože ovaj fakultet zagovarati. Te se kaznione nalaze većinom u žalostnu stanju, adaptacije progutale bi silu novaca, pa ipak nebi stvar svrsi odgovarala. Da se je ovako mislilo nekoć, kad se je Lepoglava za kaznionu prirediti imala, imali bi danas za onaj novac, što vjekovite adaptacije i dogradnje te kaznione stoje, novu svrsi svojoj posve odgovarajuću, te što je glavno, na mnogo spretnijom i prometu bližem mjestu situiranu kaznionu, usljed čega bi se zemlji namaknuli silni probitci, pošto bi industrija kaznione mnogo više nosila, njezina sposobnost konkurirati podigla se, dobava surovina, hrane, doprema kaznenika itd. mnogo jeftinija bila. Za ustroj veće uze nadalje govori i jeftinija uprava jedne kaznione nego li je uprava više malih kazniona, kano i znamenitost, koju

Digitized by Google

imade skopčano sa mjestom, gdje tko kazan pretrpi, javno mnienje. Za dulje trajuću uzu barem treba svakako sagraditi novu kaznionu.

Fakultet ovaj prigodom ovom rado očituje, da mu se čini najshodnijom kazni za kratkotrajno osudjene samotni zatvor, te u tom pogledu odobrava postupak holandezke osnove, koja nepoznajuć razlike izmedju robije i uze glavnu kazan slobode ovršuje do tri godine u samotnom zatvoru. Nu obzirom na naše financijalne okolnosti nema nade, da bi mogli smoći ogromne svote, koje bi uredjenje takove uze sa samotnimi zatvori stojalo.

Po mnenju ovoga fakulteta imali bismo dakle za kazan robije mužku kaznionu u Lepoglavi i žensku u Zagrebu, za kazan uze novosagradjenu veliku uzu barem za dulje osudjene, u kojoj bi se po smislu §. 49. osnove osudjeni najmanje na godinu dana u početku kazne mogli stavljati u samotni zatvor, a osudjeni na preko 3 godine po §. 50. osnove naredbom vlade iz nje premještati u posredovni zavod, čim bi se barem kod ovih uznika provadjao irski sustav u sva tri svoja stadija, — za kratkotrajnu uzu upotriebili bismo postojeće uze i krajiške kaznione, koje bi se osim toga rabile i kao iztražni zatvor i kao kazništa za prekršaje, dieleć strogo iztraženike od zatvorenika.

Što se pako tiče *državne uze,* koja je uz prije spomenute dvie vrsti kazne (robiju i uzu) po mnienju ovoga fakulteta veoma nuždna, *to bi se njoj morao i lokalno sačuvati karakter custodiae honnestae,* što je osobito važno pogledom na javno mnienje i pravnu sviest naroda. Kazan, koja se izreče sbog političkih delikta, dvoboja, te mjesto robije i uze za delikte, ne izviruće iz prezirna mišljenja, morala bi se ovršivati *u posebnoj kaznioni,* nipošto pako po ustanovi §. 47. osnove u posebnom odielenju sudbenih uzišta, u koja dolaze i uznici osudjeni sbog manjih kradja, itd. Državna uza izgubila bi tako posve karakter svoj kao custodia honnesta. Da se ovaj uzčuva, uz malen bi se trošak jedna od krajiških kazniona mogla urediti za državnu uzu, u koju se nebi nikad smjeli smještati nikakovi drugi kaznenici. S imenom takve kaznione bilo bi tad spojeno u javnom mnienju i pravnoj sviesti osvjedočenje, da osoba, koja je u toj kaznioni bila, nije svojim deliktom izgubila poštenja svoga.

Predjimo poslje ovoga općenitoga pregleda našega kaznioničkoga sustava na pojedine ustanove naše osnove, sadržane u glavi petoj, koje normiraju način ovršivanja svih trih vrsti kazne slobode.

Što se tiče *ovršivanja kazne robije,* to su u tom pogledu propisi sadržani u §§. 39. do inclusive 46 takovi, koji s malimi iznimkami zaslužuju odobrenje i priznanje podpunosti. Provedenje irskoga sustava u kratko je, ali dobro nacrtano. Ustanovljenje obligatorne radnje i propis, da se kod radnje imadu po „mogućnosti u obzir uzeti sposobnosti i odnošaji“ kaznenika (u cislit. osnovi je to — §. 9 — izpušteno, te tako

Digitized by Google

obzir na individualitet nepravedno izključen), isto je tako opravdano, kao što i zakonito ustanovljenje trajanja samotnoga zatvora. Istina je, da se trajanje ovoga može samo temeljito opredieliti na prosudjivanju individualiteta kaznenikova; nu stvar tu već u zakonu posve prepustiti upravi kaznione ipak se nemože dopustiti. U ostalom imade uprava dovoljno sredstva, da na temelju zakona prikrati (§. 42 osnove) ili produlji (disciplinarnim putem) samotni zatvor. Ravnalo neko ipak mora biti sadržano u zakonu za redovite slučajeve, što je i pogledom na to važno, da sudac, koji izriče kazan, može po prilici prosuditi intenzivnost kazne robije, što bi mu mnogo teže bilo, kad nebi znao, koliko će vremena dosudjene kazne jamačno sprovesti kaznenik u samotnom zatvoru, kad je to, nebuduć u zakonu o tom ništa spomenuto, prepušteno posve administraciji. Princip individualizovanja, koji vodi sudca kod odmjerenja kazne, zahtjeva, da sudcu bude iz zakona poznata i djelotvornost i intenzivnost kazne.

Kongress uzničara, koji se je sastao godine 1878 u Stockholmu, stavio si je takodjer pitanje, ima li se *trajanje samotnoga zatvora u zakonu* ustanoviti, pak je toli u drugoj sekciji, koli u zajedničkoj skupnoj sjednici od 26/8 prihvaćena resolucija, da se mora, gdje vlada čisti samotni zatvor, trajanje osamljenja *absolutno*, gdje pako obstoji progressivni sistem, u *granicah maximuma i minimuma* u *zakonu* ustanoviti. (Le congrès pénitentiaire international de Stockholm. Stockholm 1879 Tome premier str. 328 i 617).

Druga pitanja, kakova riešavaju nekoji noviji zakonici i osnove u svom textu, mogu se laglje ostaviti naredbenomu putu, kao što su to pitanje o šetnji, školi, crkvi, disciplini, dapače i o klasifikaciji. Umjestnim čini se ipak uvrstiti u zakon posebnu ustanovu *o zaslužbi kaznenika* poput ustanova holland. osnove, (čl. 16, 17 i 18.) usljed kojih je država, koja nosi troškove ovrhe kazne, vlastnik proizvoda obligatorne radnje, od kojih se najviše 3/10 smiju pridržati što za potrošak kaznenika, za vremena kazne, što da mu se na ruku dade kad pretrpi kazan, da nebude lišen svake podpore i na novo u grieh tjeran. Što pako kaznenik preko svoje zadaće radi, to je njegova zaslužba. — Uzev u obzir neutjerivost velike većine uzničkih troškova u našoj domovini i nerazmjerno veliki trošak utjerivanja, preporuča ovaj fakultet kao što i Tauffer (str. 40), da država preuzme bez regressa dužnost uzdržava nja kaznenika uz pravo na proizvode obligatorne radnje, te da u tom pogledu u svoji spomenute ustanove hollandezke osnove.

Fakultet ovaj drži nadalje velevažnim *separiranje osudjenih na najtežu kazan slobode kaznenika od slobodnih ljudi.* S toga ne može pristati uz ustanovu §. 39., u koliko ona propisuje, da samo „po mogućnosti“ neimaju kaznenici robijaši kod radnje izvan kaznione doći u doticaj s drugimi radnici i osobami. Predlaže se dakle brisanje rieči „po mogućnosti“.

*

Digitized by Google

Nejasna jeste nadalje ustanova §. 44. osnove. Ako ona naredjuje, da se doživotno osudjeni ima čuvati u samotnom zatvoru punih 10 godina, onda je ona nepravedno okrutna. Tako je barem proff. Mayer u svojoj ocjeni ugarskoga k. zakonika bio shvatio sličnu ovoj ustanovu §. 34. ug. k. z. U obrazloženju naše osnove neima tumača ovoj ustanovi §. 44. Da se predusretne svakomu krivomu tumačenju, mogao bi se §. 44 spojiti sa 43, s kojim je u savezu, a osim toga mogao bi se u njem samo još citirati §. 41, u kom se za sve slučaje naredjuje najdulje trajanje samotnoga zatvora na jednu godinu. Neima razloga, da kod doživotno osudjenoga traje zatvor samotni 10 godina, dočim ima osudjeni na 20 godina robije probaviti u samici samo jednu godinu*).

§. 45 osnove govori ob uvjetih, uz koje se može kaznenik iz drugoga stadija (zajedničkoga zatvora) irskoga sustava premjestiti u *posredovni zavod*. U tom je pitanju osnova naša (kao što i u pitanju trajanja samotnoga zatvora — (vidi §. 41. osnove i §. 30. ugar. k. z.) blažija od odnosne ustanove ugarskoga k. zakonika (§. 44. ug. k. z.), jer takovo premještenje dopušta već nakon pretrpljene polovice (ug. k. z. zahtjeva 2 trećine) kazne slobode. Tko o tom odlučuje, o tom neima u osnovi traga, dočim ug. k. zakonik povjerava dozvolu premještenja nadzornoj kommissiji, (koje naša osnova takodjer nepozna) u sporazumku sa ministrom pravosudja (§. 46). Neima nadalje u našoj osnovi ustanove o tom, je li potrebita privola kaznenika za ovakovo premještenje, te može li se kaznenik i proti volji staviti u posredovni zavod. Sve to dakle ostavlja se administraciji i naredbenim propisom.

Što se tiče postupanja sa *državnimi uznici* valja primjetiti, da se sadržano u pogledu *dozvole razgovora* sa vanjskimi osobami ograničenje (samo ako prieka nužda ili osobita važnost zahtieva — §. 47. stavka treća osnove —) *prestrogim* i *neopravdanim* smatrati može, dočim valja obzirom na karakter custodiae honnestae odobriti propis, da se državni uznici nesmiju siliti na radnju, da si mogu radnju birati i o svom se trošku hraniti. O odjelu njihovu ipak šuti osnova. Kao nalazećim se sub custodia honesta moralo bi jim se ostaviti pravo na vlastito odielo.

Osudjeni na *kazan uze* imadu se siliti na radnju, koju si ipak mogu i birati; mogu se oni dapače i radnje osloboditi, ako su naknadili delictom svojim prouzročenu štetu, namirili troškove kaznenoga postupka i pružili sigurnost za namirenje troškova ovrhe kazne.

Posljednja ustanova sadržaje u sebi privilegij imućnih ljudi, komu

---

*) U čudnovatom kontrastu sa spomenutom ustanovom jeste i to, da se po §. 52. osnove mogu osudjeni na doživotnu robiju nakon pretrpljenih 15 godina kazne i na uvjetni dopust odpustiti; po ugarskom k. z. mogu takovi dapače nakon pretrpljenih 10 godina kazne odmah u posredovni zavod doći (što po našoj osnovi nije moguće).

Digitized by Google

se može isto prigovoriti, što obrazloženje osnove prigovara neprihvaćenoj u njoj ustanovi cislit. i ugarske osnove, po kojoj sudovi mogu uz iste uvjete dozvoliti uznikom, da se o svom trošku hrane.

Kriminalno-politički, a osobito financijalni obziri nisu kadri nadmašiti onih razloga, koji vojuju proti takovoj protekciji, kojom se može osujetiti disciplina, probudiv u kaznenicih nezadovoljstvo. Pitanje je napokon, je li sbilja oslobodjenje od radnje za svakoga uznika blagodat, dapače nije li ono za mnogoga uznika u zdravstvenom pogledu škodljivo?

Opaziti je, da osnova posve šuti o hrani i odjelu na uzu odsudjenih.

Od svih kazna slobode može po osnovi *samo robija* biti *doživotna*. Prigovori, koji se pravedno mogu podići proti doživotnoj kazni, slabe, čim se uzme u obzir, da se i osudjenik na doživotnu tamnicu može dočepati putem uvjetnoga dopusta slobode iza pretrpljenih 15 godina tamnice. Da se maximum državne uze ustanovljuje na 20 godina, da dakle neima doživotne takove kazne, mora se pohvaliti. Ustanova o maximumu vremenite kazne robije i državne uze na 20 godina (druga novija zakonodavstva većinom 15, nekoja i 10 godina) opravdava se pogledom na pravni continuitet sa dosadanjim k. zakonom kao i ostalih u obrazloženju osnove spomenutih razloga, koji takodjer opravdavaju maximum kazne uze sa 5 godina kao i minima raznih kazna slobode.

Osnova napokon sadržaje u § 52 do 58 ustanove o instituciji, koja dan danas sve to više privrženika dobiva, a i liepih plodova, gdje je uvedena, pokazuje, a to je *uredba ob uvjetnom dopustu ili „o odpustu uz opoziv"*. I kod nas se je kroz nekoliko godina, odkad ta uredba postoji, pokazalo, da je dobro djelovala, dočim su se dopustnici dobro vladali, te je riedko koj morao vratiti se u kaznionu, da tamo odsjedi ostatak dosudjene si kazne. Uvjeti, uz koje se tko može uz opoziv odpustiti, sadržani su u §. 52. osnove, te se moraju odobriti. Naročito je opravdano, da se uvjetni dopust dozvoljuje kod svih vrstih kazne slobode, ali s tim ograničenjem, da je dotičnik bio osudjen na nešto veću kazan; nevalja bo dopustiti, da se vlada neprestano uznemiruje molbami za uvjetni dopust i onih kaznenika, koji su možda tamo na koju nedjelju osudjeni, što se je na temelju dosadanjega zakona ob uvjetnom dopustu od 22. travnja 1875 često dogadjalo. Opravdan je takodjer toliko puta pobijani uvjet (vidi Tauffer str. 56 i ss.), da za uvjetni dopust mora kaznenik *moliti*, da mu se dakle taj nemože octroyirati. Protivno mnienje bilo bi istinito, kad bi vrieme dopusta bilo sbilja jedan stadij ovrhe kazne, što nije, pošto se sprovedeno na dopustu vrieme, ako se dopustnik valjano ne vlada, nakon opozvana dopusta ne uračunava u kazan, koja se ima jošte pretrpiti. Pitanje je samo, neriešeno u osnovi, može li ovakova osoba opetovano biti odpuštena, pošto je već jedan put bila na dopustu, koji je opozvan? Zakon morao bi po mnienju ovoga fakulteta na to pitanje niečno odgo-

Digitized by Google

voriti, pošto je dopustnik pokazao time, što je natrag pozvan, da nije vriedan, da bude opet dionikom toga beneficija. Cislit. osnova u §. 20. je protivnoga mnienja u tom pogledu.

§. 53. osnove sadržaje posve *neopravdana ograničenja uvjetnoga dopusta*, te bi se po mnienju fakulteta morao izostaviti s velevažnih razloga, koje samo obrazloženje na str. 197 navodi. Ako su kod koje osobe izpunjeni svi u §. 52. osnove za uvjetni dopust propisani uvjeti, onda se takva može bez straha pustiti na dopust, bila ona osudjena sbog kog mu drago delicta, pošto se nemože tvrditi, da se ubojica, razbojnik, varalica, tat, kriomčar i palikuća nemogu popraviti isto tako kao i ozleditelj, nasilnik, *krivotvorac novca* itd.

Osim toga proti rečenomu ograničenju vojuje velevažan u obrazloženju samom iztaknut razlog, da je stari naš zakon ob uvjetnom dopustu upravo sličnimi ograničenji stvorio u lepoglavskoj kaznioni poveljenu kastu kaznenika, koji se mogu nadati odpustu, i koji se luče od onih, koji su od te blagodati izključeni, da to radja nepovoljnimi posljedicami za disciplinu, probudjuje medju kaznenici mržnju i zavist, te u mnogom od odpusta izključenom kazneniku duboko vriedja pravno mu čuvstvo, kad vidi, da se prije izmaka kazne dočepa slobode ubojica, dočim toga on nemože postići, koji je mnogo manje kažnjivi delikt počinio. Neima nadalje pravoga razloga niti zato, da se svaki inozemac a priori izključi od blagodati uvjetnog dopusta.

Dosadašnji uspjeh uvjetnoga dopusta jeste veoma povoljan, jer se je od 340 odpustnika morao samo kod 6 (i to ne radi kažnjiva djela) opozvati dopust. Fakultet ovaj ipak podvaja o velikoj dokaznoj moći ovih data poglavito stoga, što znade, da je ondje, kamo dolazi većina naših dopustnika, t. j. na selu policija veoma slabo uredjena, da se seljaci obično, dok odpustnik osobito što krupna nepočini, boje prijaviti ga sbog manjih kažnjivih čina, što jih je za vrieme dopusta možda počinio. Hoćemo li se nadati pravomu uspjehu od te institucije, valja urediti naše veoma kukavne policajne oblasti na ladanju, da nebude sbilja policajna pazka, pod koju se ima staviti dopustnik, samo na papiru, t. j. u §. 54. dotično 55 osnove, dočim joj u istinu neima ni traga u mnogih občinah, pak se sbog toga nevraćaju u kaznionu dopustnici, koji su to zaslužili. Osim toga trebalo bi takodjer, da se kod nas privatni ljudi više zauzimlju za kaznenike, koji su odpušteni, čega takodjer kod nas neima. U državah, gdje je uvjetni dopust rodio dobrim plodom, imade i valjane policije, a i privatnih družtva, obskrbljenih dovoljnimi fondovi, kojimi se podupiru odpušteni kaznenici, da u najpogibeljnije doba (to je prvo doba čim izadju iz kaznione) opet u grieh nepadnu, te koja se skrbe za njihovo namještenje. Po starom zakonu o uvjetnom dopustu može se dopust opozvati, ako se dopustnik *zlo ponaša*, ili ako što uradi proti dužnostim, nalože-

Digitized by Google

nim mu prigodom dozvole dopusta. Uzprkos tomu dogodilo se n. pr. opetovano, da su odpuštene iz ženske kaznione na uvjetni dopust čedomorke, čim su ostavile kaznionu, opet u nebračnom občenju zanosile, pa ipak nisu sa dopusta opozvane, što je znak, da policija prebivališta takove dopustnice u takovih faktih ne nazire *zloga ponašanja*. Nebudi timi opazkami rečeno, da je fakultet ovaj protivnik institucije uvjetnoga dopusta, on dapače izpovieda, da rado pristaje uz stvorenu u tom pitanju na stokholmskom medjunarodnom kongressu uzničara u plenarnoj sjednici dne 24/8. 1878 resoluciju, koja glasi: „Uvjetni dopust mora se preporučiti vladam na uvaženje, jer niti je protivan principom kaznenoga prava, niti vredja rem judicatam, a pruža koristi i družtvu i osudjenikom. Uredbu ovu valja pak osjegurati svimi mogućimi garancijami, da se predusretne zlim posljedicam prenaglenja u odpuštanju". (Vidi Le congrès pénitentiaire etc. l. c. str. 602 i 611). Fakultet ovaj iztaknuo je gore navedene opazke samo zato, da mjerodavne krugove upozori na nekoje nepodobštine, koje su kod nas jošte na putu uspješnomu djelovanju inače svake hvale vriedne uredbe opozivnoga dopusta.

Kao što se napokon pravedno zahtjeva, da dopustnici budu pod policajnom pazkom, tako se mora priznati, da policija nesmije opet odviše ograničivati svako kretanje njihovo. Takovo suvišno ograničivanje moglo bi se dogoditi na temelju §. 55. osnove (usljed koga vlada može podieljeni dopust opozvati, ako odpustnik povriedi dužnosti, naložene mu redarstvenimi propisi), jer se neveli, na što se imaju protezati ti *„redarstveni propisi"*. Usljed toga bi kraj protezivosti ovako občenitoga izraza moglo doći do nepotrebnih veksacija uvjetnih dopustnika. Stoga se preporuča nadopuniti §. 55 osnove po primjeru analogne, ali mnogo jasnije i opredjeljenije ustanove ug. k. zakonika (§. 50), usljed koje se ti policajni propisi tiču samo boravišta, ponašanja i načina življenja (tako i Tauffer strana 60).

Ustanove §§. 56 i 57 osnove posvema su opravdane. — Izmedju raznih novih kaznenih zakonodavstvenih proizvoda stoji naša osnova pogledom na broj vrsti kazne slobode prilično u sredini izmedju raznih extrema, približujuć se ipak hvalevriednim načinom više načelu ujednostručenja te kazne. Za valjano individualizovanje konkretnih slučajeva i na zadovoljstvo občega javnoga mnienja i pravnoga čuvstva puka svakako su premalo samo 2 vrsti kazne slobode, kakove pozna holandezka osnova (od tih dvijuh vrsti *jedna* je samo glavna, dočim je „hechtenis" kao custodia honnesta više iznimna), dočim su suvišne, te sudca upravo odviše obterećuju onolike vrsti kazne, košto jih n. pr. nalazimo u španjolskom k. zakoniku (5 vrsti zatvora i 3 izgona). Našim potrebam, a i našim materijalnim sredstvom odgovaraju dovoljno prihvaćene u osnovi 3 vrsti kazne slobode.

Digitized by Google

S pohvalom valja napokon spomenuti, da naša osnova nepozna poput postojećega k. zakonika posebnih u zakonu ustanovljenih *pooštrenja kazne slobode*, što je kraj uredjenja karakterističkih obilježja i načina ovršivanja pojedinih vrsti kazne slobode suvišno. Timi pooštrenji samo se kaznenik ogorčava i nepotrebno muči, te se u kaznioni stvaraju razne kaste kaznenika, što nipošto nije u prilog disciplini.

Pooštrenja kazne slobode moći će koga stići jedino kao disciplinarna kazan, a ne kao *posljedice kaznene osude*.

Novčana kazan i konfiskacija predmeta.

Imade dosta i znamenitih kriminalista, koji nisu prijatelji *novčane kazne*, jer da joj se protivi javno mnienje, kojemu se ona prikazuje kao kakova „odkupnina" kazne, uvedena u prilog imućnih, a na štetu siromašnih državljana, kod kojih se sbog neućerivosti ima novčana kazan pretvoriti u daleko težu za mnogoga, te u novcu neprocjenjivu kazan slobode. Uzprkos tomu uvadjaju i upotriebljuju novija zakonodavstva sve više i više ovu kazan, jer ona iza kazne slobode ipak najviše odgovara zahtjevom, što jih znanost uzpostavlja za kriminalnu kazan, te što se njojzi kod stanovitih delikta neda poreći intenzivnost i znatna represivna moć.

Naša osnova uvadja kazan novčanu kano *glavnu kazan* samo kod laglje kaznjivih delikta, t. j. kod prestupaka, a kao *nuzkazan* kod obih vrstih kažnjivih čina. Sama novčana kazan zapriećena je samo u 2 slučaja (§. 294. i 377.), dočim se alternativno sa uzom (nikad sa robijom ili državnom uzom) u 12., a kao nuzkazan u 43 slučaja što obligatorno sto fakultativno upotriebljuje.

Fakultetu ovomu se čini, da je novčana kazan odviše u osnovi upotriebljena. Imade slučajeva, gdje se stanoviti delikti alternativno kazne uzom ili novčanom globom, kod kojih bi se uporaba novčane kazne mogla sbilja u očima publike prikazati pukom protekcijom bogatih ljudi, te tako pravnu sviest naroda duboko vredjati. Primjerom neka služi samo n. pr. §. 264. osnove, koji glasi: „Tko s nepomnje prouzroči smrt čovjeka, kazni se radi prestupka uzom do tri godine. Ako je taj prestupak učinio vršeć zvanje, radi kojega je obvezan na veliku pomnju, kazni se uzom do pet godina ili novčanom globom do 1000 for".

Opazke o tom spadaju u ostalom u kritiku posebnoga diela osnove.

Što se tiče pojedinih ustanova osnove o novčanoj kazni, sadržanih u §§. 59, 60, 61, 62. opaziti je ovomu fakultetu, da je ustanovljenje maksimuma i minimuma globe posve opravdano, jer joj se time upravo podieljuje forma i karakter prave kazane i olakšava individualizavajuća

Digitized by Google

njena poraba; nu sa ustanovom §. 61. *ob utjerivosti za života osudjenikom pravomoćnom osudom dosudjene globe iz ostavine* umrloga osudjenika nemože fakultet ovaj složiti, naziruć u njoj povriedu glavnih i obće priznanih načela znanosti kaznenoga prava, sadržanih u izrekah: „Poena teneat suos auctores" i „Extinguitur crimen mortalitate".

Ovrhom takove osude vriedjaju se uvjek nevine treće osobe, negadja se njom krivac, koji je umro (što je ipak glavna zadaća kazne), a zakonodavstvo, koje tu ustanovu prihvaća, vraća se na osudjeno i davno jur napušteno stanovište slične, pogledom na povriedu trećih osoba, kazne konfiskacije cieloga imetka. Ovakova nepravednost može se tim manje opravdati, što sbog dosta riedkih slučajeva, u kojih se takova ustanova rabi, nije vriedno kod jedine novčane kazne štatuirati iznimku od glavnoga, kod svih inih kazna priznanoga principa, da smrt osudjenikova i okrivljenikova ili obtuženikova izključuje svaki daljnji kriminalni progon i kazan.

S veseljem pozdravlja fakultet ovaj ustanovu druge stavke §. 62., usljed koje će se u buduće globe obraćati na podignuće i uzdržavanje za našu zemlju toli potrebitih *zavoda za poboljšanje mladih kaznenika*, dočim mora primjetiti, da mu se čini, da prva stavka ovoga §. nespada u osnovu zakona, koji govori samo o zločinih i prestupcih i njihovoj kazni, o kojih sude samo sborni sudovi. Ustanova ta spada u obećani zakonik o prekršajih, o kojih sude kotarski sudovi, osim ako se kane pogledom na nekoje prestupke novoga zakona dosadanji propisi kaz. postupnika o nadležnosti sudova promieniti, što se iz obrazloženja osnove razabrati nemože.

Ustanove ob odmjeri i pretvaranju kazne novčane u §§. 78 do inclus. 82. te §. 75. stavka četvrta osnove jesu malne posve korektne. Paragrafu 80. osnove dade se ipak prigovoriti, da će tim, što se utjeriva, kumulativno uz kazan robije dosudjena novčana kazan, pretvorena u uzu, *imade kao uza ovršiti i u kaznioni, u kojoj se ovršuje samo robija*, doći do nepodobština. Tomu bi se dalo doskočiti ustanovom, da se u takovom slučaju ima ona uza po razmierju §. 77. osnove pretvoriti u robiju i kao takova ovršiti, što kraj velike riedkosti takovih slučajeva nebi na uštrb bilo inače teoretički korektnomu §. 80. (Vid. Tauffer str. 70.)

Napokon se može drugoj stavci §. 81. prigovoriti, da bi usljed njezine neizvjestnosti mogao sudac suditi i na kazan uze od makar samo četvrt sata, što nipošto neodgovara ozbiljnosti, koja se mora uvjeke sačuvati kriminalnoj kazni. Fakultet ovaj misli, da se pogledom na to, što nazočna osnova govori samo o težih vrstih delikta, najme o zločinih i prestupcih, nebi smjelo odstupiti u §. 81. osnove od obćenito ustanovljenoga minimuma kazne uze i državne uze od jednoga dana.

Digitized by Google

U §. 63. govori osnova *o nuzkazni konfiskacije predmeta,* koji su proizvod delikta, ili koji su služili ili bili opredieljeni da služe za njihovo izvedenje, ako su vlastnost neposrednoga činitelja ili koga dionika, te o *konfiskaciji i uništenju* proizvoda i orudja delikta komu god pripadajućih, ako po svojoj naravi služe u zabranjenu svrhu.

Posliednja ustanova je posve policajne naravi, dosta je nejasna, („služe u zabranjenu svrhu"), a i mogla bi dosta težko povrieditи prava nevinih trećih osoba; stoga bi bolje bilo, da je konfiskacija ova i uništenje samo fakultativno, a ne obligatorno naredjena, pa bi se rieč *„imadu"* stavke druge §. 63. osnove mogla zamieniti sa *„mogu"*. Stilizacija posljednje izreke alineje prve §. 63. morala bi se boljom izmieniti.

Dobro bi bilo, da je osnova prihvatila i ustanovu §. 31. cislitavske osnove, usljed koje se može izreći zapliena danih ili obećanih nagrada ili darova, usljed kojih je ili počinjen delikt, ili koji su u tu svrhu namienjeni bili, u koliko se time nevriedjaju prava nevinih osoba.

O globi, koja bi išla u prilog privatnoj osobi, negovori obćeniti dio osnove (ugarski k. z. n. pr. u posebnom dielu više puta naredjuje privatne globe, vidi n. pr. §. 292. 198. ug. k. z.) što je posve pravo, ali u §. 64. spominje odštetu, koja se može dosuditi oštećeniku, te za koju se na oštećenikov zahtjev može upotriebiti i kupovnina zaglobljenih neuništenih predmeta. Fakultet ovaj misli, da bi se odnosna ustanova imala iz fakultativne pretvoriti u obligatornu, te mjesto rieči *„može"* u §. 64. staviti *„ima"*, pošto se u prvom redu imadu osigurati interesi oštećene privatne osobe.

§. 65. uvadja neku vrst objektivnoga postupka (koji je inače moguć samo u tiskovnom postupku), dočim dopušta, da se konfiskacija predmeta može samostalno izreći, ako se stanovita osoba nemože progoniti ili osuditi; odakle sliedi, da se može i samo u tu svrhu kriminalno postupati. I ova ustanova opravdava se svojom preventivnom svrhom, te će se upotriebiti moći, kad je zločinac odsutan, ili kad je poludio, te se proti njemu nemože s toga razloga kriminalno postupati, a ipak bi bilo pogibeljno ne zaplieniti n. pr. predmeta, koji su služili za krivotvorje javnih vjerovnih papira.

Nuzkazan zabrane izvršivanja zvanja, policajna pazka i izgon.

Ustanova o vremenitoj i trajnoj zabrani izvršivanja stanovitoga zvanja, sadržana u §. 66., jeste opravdana, samo valja primjetiti, da je maksimum vremenite zabrane od 10 godina prevelik. Tko je u svom

Digitized by Google

zvanju pokazao toliku nevještinu, da mu se može zabraniti izvršivanje zvanja na mnogo godina, tomu je bolje zabraniti to za uvjeke. Poslje toliko vremena (8, 9 ili 10 godina) neizvršivanja zvanja odučiti će mu se dotičnik posve, te će po njega onda malu vriednost imati to, što tada tekar može opet izvršivati svoje zvanje. Fakultet preporuča izpravak cislit. kazneno-zakonskoga odbora carevinskoga vieća, koji je u sličnoj ustanovi §. 33. cislit. osnove mjesto vremenite zabrane od 1 do 10 god. stavio zabranu od 6 mjeseca do 3 godine (Bericht str. 12.) —

Da se u slučajevih navedenih u posebnom dielu osnove može osudom narediti, neka se nakon pretrpljene kazne (§. 67. osnove rabi kriv izraz *„izvršene"* kazne) stanovite pogibeljne osobe stave pod *redarstvenu pazku*, posve je opravdano. Osnova šuti o tom, je li policajna pazka dopuštena takodjer onda, kad je komu putem milosti odpušten ostatak kazne. Posebnoga zakona ob organih i vršenju policajne pazke kao i o trajanju iste jošte neima. O valjanosti toga zakona i policajnih organa visiti će i valjanost institucije policajne pazke, koja ima u znanosti mnogo protivnika.

Nuzkazan izgona naših pripadnika, koji imadu stalno boravište, neda se po mnienju ovoga fakulteta opravdati, jer će malne uvjek biti nekoristna, a mogla bi dapače onoga, koji je već kazan slobode pretrpio, upravo ogorčiti i tjerati na počinjenje zločina i na osvetu, koju će dotičnik tim laglje izvesti, što ga nije moći daleko protjerati kraj malenoga našega teritorija.

Obrazloženje osnove samo, čini se, kao da se nenada velikoj koristi nuzkazne izgona, pošto preporuča sudcem, da samo u *skrajnjih* slučajevih upotriebljuju tu kazan, što je takodjer malo u neskladu sa duhom §. 68. osnove, koji dopušta izgon *uz svaku* kazan slobode, bila ona kako mu drago neznatna.

U obće valja priznati, da se dan danas kazan izgona većinom osudjuje, što s razloga, što je veoma nejednaka, što se kraj savršenih obćila današnjega doba država neoslobadja izgonom pogibeljnoga neprijatelja, te što se izgon protivi dobrim medjunarodnim odnošajem, pošto predpostavlja, da svaka država smije ostalim naprtiti na njihovu štetu izmet svojih gradjana.

Nečastne posljedice kaznene osude.

Pitanje o tom, da li imade čina, koji moraju uzrokovati maknuće stanovite osobe sa časti i službe, lišiti ju stanovitih javnih prava, ograničiti ju u privatno pravnih ovlastih, učiniti ju nesposobnom za postig-

Digitized by Google

nuće prava, služba i časti i to za koliko vremena — zatim imade li o tom svem unapried odlučivati kazneni zakon, ili se ima sud o tome ostaviti kriminalnomu sudcu i njegovoj volji, ili pako drugim oblastim, javnomu mnienju i specijalnomu zakonodavstvu: sva ta pitanja mogu se dan danas smatrati jošte prilično prepornimi u kriminalnoj znanosti, a i kaznena zakonodavstva ovoga stoljeća prerazno su pitanja ta riešila.

Nekoliko rezultata ipak postiglo se je u tom prieporu, te dan danas možemo smatrati kao communis opinio doctorum, da je staroj infamiji odzvonilo, da država nemože nikomu niti podieliti niti oduzeti obćega poštenja, koje podieljuje i oduzima javno mnienje, itd.

Naša osnova sliedi u pitanju nečastnih posljedica kriminalne osude mnienje, po kom se u stanovitih *u zakonu* naročito navedenih slučajevih imade sa osudom o kazni slobode spojiti *i gubitak ureda i obustava političkih prava.* Nije dakle prepušteno sudcu, hoće li on to prama individualitetu konkretnoga slučaja narediti htjeti, ili ne, kao što to čini nova hollandezka osnova. Kod mnogih delikta *ne može* usljed toga sudac suditi na nečastne posljedice, kod mnogih opet *mora* on to učiniti, a najpače kod onih, kojim se osnova grozi kaznom smrti i kaznom robije, s kojimi je po §. 69. bez iznimice spojena obustava političkih prava i gubitak ureda. Što se ostalih vrsti kazne slobode tiče, to se i uz nje imadu samo u slučajevih u posebnom dielu osnove naročito ustanovljenih izreći gore spomenute nečastne posljedice.

Fakultet ovaj odobrava različiti od ugarskoga k zakona postupak naše osnove, usljed koga ona jednu vrst kazne slobode (robiju) ustanovljuje kao obezčašćujuću, te tim načinom već sa mjestom, u kom se kazan ovršuje, skapča nečastne posljedice, što odgovara i pravnoj sviesti puka. Istina je takodjer, da se osobam, koje su počinile najteže vrsti delikta, kažnjivih robijom, u najviše slučajeva ne može dozvoliti vršenje svih državljanskih prava, obavljanje javnih, osobito povjerenje predpostavljajućih služba itd., ali imade i takovih iznimnih slučajeva, gdje je počinjen delikt doduše kažnjiv robijom, pak će se ipak izrečene uz ovu obligatorno-nečastne posljedice morati pričiniti nezasluženom i okrutnom kaznom, ako počinitelj nije radio iz prezira vriednih motiva. Toj nepravdi izbjegava osnova time, da u veoma mnogo slučajeva ustanovljuje alternativnu kazan slobode tako, da sudac iztaknutomu zlu može doskočiti, zamjeniv kazan robije sa drugom kaznom slobode, s kojom nisu a priori spojene nečastne posljedice. Ipak će u slučajevih, gdje neima alternativno opredieljene kazne, već se prieti *samo* kazan robije (čini to osnova u 42 slučaja delikta), biti moguće, da se dogodi iztaknuta gore nepodobština, pošto sudac može odmjerujuć kazan *samo u slučajevih, u kojih mu to zakon izrično dopušta,* promjeniti vrst kazne (§. 76.) Ovako

Digitized by Google

dolazi osnova u protuslovje sa plemenitom u obrazloženju izraženom namišlju svojom.

§. 71. osnove, koji normira sadržaj obustave političkih prava, neima prigovora, dočim se s više obzira dade prigovarati ustanovam §. 70., u kom se nabrajaju posljedice gubitka ureda. Da se osudjenomu na stanoviti delikt, koji se može smatrati takovim, da je kadar u svakom probuditi nepovjerenje u počinitelja, ter obće nepriznavanje njegove čestitosti i temeljitu vjeru u prezirnost motiva, koji su ga vodili na zločin, — oduzima javni državljanski, zemaljski ili občinski ured, tomu će riedko tko prigovoriti. Ali, da se komu oduzima *i mirovina, provizija ili milostinja*, koju je prije počinjenja delikta mnogogodišnjim trudom i mukom, možda i ulagajuć život svoj, zaslužio, to će se svakomu pravedno mislećemu neopravdanim činiti; to bo su stečena prava, koja su više imovinske naravi, nipošto pako prava počastna, koja je slobodno oduzeti čovjeku, koji se je časti nevriednim pokazao. Malne istim pravom mogle bi se osudjeniku oduzeti i rente, premda toga nijedan zakonik neustanovljuje. Nikakvim umovanjem niti tumačenjem neda se doći do toga, da se mirovina itd, subsumira pod pojam ureda.

Gubitak prije spomenutih stvari vidi se tek onda u pravoj veličini i zamašnosti, kad se na um uzme, da se dotičniku oduzima usljed stavke 5. §. 70. i sposobnost steći spomenute u §. 70. urede, službe, užitke i odlikovanja za stanovito, kadkad i dosta dugo vrieme, da se te stvari poslje tolikoga vremena težko steku, da usljed toga mora patiti često obitelj osudjenika, te da njega može gubitak taj nanovo tjerati u zločin ili u sdvojnost.

Isto tako neopravdano jeste i oduzimanje javnih naslova, ako su oni (kao što n. pr. doktorat medicine) uvjetom izvršivanja stanovitoga zvanja. Po mnienju ovoga fakulteta imao bi se §. 70. osnove ovako preinačiti:

U broju 1) §. 70. imadu se izpustiti rieči „kao i mirovinu itd. do konca.

U broju 4) imadu se iza rieči „nasljednike“, umetnuti rieči: „osim ako su isti uvjetom izvršivanja zvanja“.

Broj 5) §. 70. neka se izostavi.

S radošću valja ipak konštatovati veliki napredak osnove naprama dosadanjemu k. zakoniku, koji je nečastne posljedice protezao beziznimce na svaku osudu sbog zločina, te nesretnomu osudjeniku *za uvjek* priečio da nanovo zauzme prijašnji svoj položaj, makar se on nakon pretrpljene kazne poboljšanim i toga vriednim pokazao.

Nuzkazne gubitka ureda i obustave političkih prava imadu se najme *sudom* izreći i to najdulje (kod zločina) na 10 godina iza pretrpljene, zastarjele ili pomilovanjem prekinute kazne, usljed česa se nesretniku ne oduzima barem svaka nada, da će prijašnje svoje mjesto opet zauzeti

Digitized by Google

moći. Isto tako priznanja je vriedno, što osnova nespominje više spomenutoga u austr. k. z. od god. 1852. gubitka plemstva kao nuzkazne osude na smrt i na težku tamnicu, koji gubitak se s nijednoga gledišta opravdati neda, te što u osnovi nema traga posljedicam intestabiliteta itd. košto u novoj osnovi talijanskoj.

Akoprem se *u zakonu* u mnogo slučajeva nalaže sudcu, neka izrekne gore spomenute nuzkazne i nečastne posljedice, ipak se mora u mnogo slučajeva, gdje se to *fakultativno* propisuje, kao i kad se odredjuje vrieme trajanja tih nuzkazna, stvar prepustiti razboru sudčevu. Željeti bi bilo, da se to dopusti zakonom i u tom pravcu, da sudac nemora u svakom u zakonu propisanom slučaju oduzeća odmah osudjenika lišiti *svih* u odnosnih §§. spomenutih počastnih prava za stanovito vrieme iza pretrpljene kazne. Dobro bi bilo, kad bi se sudcu dopustilo, da može u konkretnom slučaju prama njegovu individualitetu takodjer suditi *samo na pojedine*, *a ne* odmah na *sve* u zakonu nabrojene nečastne posljedice.

Kraj stanja današnjih pak i najnovijih zakonodavstva u pitanju nečastnih posljedica težko je doduše reducirati jih u k. zakoniku. Fakultet se ovaj ipak nada, da nije daleko vrieme kad će se velik dio razsuda o vriednosti osudjenika i njegove sposobnosti za iznovično namještenje itd. prepustiti što javnomu mnienju, što korporacijam (n. pr. odvjetničkim komoram) i specialnomu zakonodavstvu. Ovi će faktori najbolje prosuditi znati, da li se je i u koliko koj osudjenik svojim delictom pokazao povjerenja i poštovanja nevriednim, te kada je opet stekao sposobnost, da se rehabilitira. Kad do toga dodje, onda će se olahkotiti znatno i zadaća kriminalnoga zakonodavca i kaznenoga sudca.

Odmjera i pretvaranje kazne.

Princip individualizovanja, koji je u novije doba došao do općega priznanja, pravedno zahtjeva, da se propisi kaznenoga zakona ob odmjeri i pretvoru kazne tako udese, da bude sudcu kriminalnomu moguće u konkretnom slučaju dosuditi individualitetu čina i počinitelja što više primjerenu kazan. Ova kazna imade ipak biti skladna sa izraženim u kaznenoj stavci sudom zakonodavca ob objektivnoj težini dotičnoga delicta, jer bi se inače mogla volja sudca staviti nad volju kaznenoga zakonodavca, što nikako nesmije biti.

Naša osnova namjerava takodjer, da što više zadovolji iztaknutim načelom. Prva posljedica toga je, da je ogromna većina kaznenih njenih ustanova naravi relativno opredieljene. Kod svakoga delicta ustanovljuje

Digitized by Google

ona maximum i minimum kazne, koji je ili brojevi točno označen, ili se pako, gdje toga nije, razumieva u zakonu ustanovljeni obćeniti maximum ili minimum dotične vrsti kazne. Posljednji ovaj postupak biti će doduše nov za naše sudce, ali jim neće ni najmanje otegoćivati suda, pače razmičuć često distanciju izmedju maximuma i minimuma kazne, olakšavati će individualizovanje u konkretnom slučaju.

Uzpostavi glavnoga pravila, da sudac mora suditi unutar kaznenih stavaka zakona, neima prigovora, a tako u načelu niti ustanovi, da se samo, gdje to zakon izrično dopušta, smije mienjati vrst kazne. Tim se načinom izrazuje pravilna misao, da je zakon gospodar ∞ udca, i da se ovomu nesmije pružiti prilika, da si prisvoji prava, koja samo zakonodavca patre. Tim se putem napokon ukida kod nas postojeća, a i u novi ugarski k. zakon (§. 92.) ušla *uredba izvanrednoga ublaženja kazne*, u kojoj je i ovaj fakultet nalazio kraj prevelike strogosti postojećega kaznenoga zakonika austr. od g. 1852 dobru zaštitu od prestrogih osuda. Sudci mogli su usljed toga ne samo saći izpod zakonskoga minimuma kazne, već su mogli i vrst kazne izmieniti lagljom, ako jim se je slučaj koj činio tako lahkim, te olakšujuće okolnosti toli pretežnimi, da bi se i minimum zakonske kazne, kad bi se uporavio, činio prestrogim.

Uredba ova pokazala je u cislit. polovici monarkije zlih posljedica. Po svjedočanstvu mnogih praktika i po statističkih datih potvrdjuje se kao istinito, da su sudci u najviše slučajeva delicta sudili izpod sredine kaznene stavke (kao da je ova pravi maximum kazne), a gdjegod su iole mogli, da su se poslužili onim pravom izvanrednoga ublaženja. Ova „notorna blagost austrijskih sudaca“ (kako ju razni sudci nazivlju) doprinjela je k tomu, da nova cislit. osnova nepozna spomenute institucije. Dali i kod nas takova blagost kod osuda vlada, o tom nije moći izreći temeljita suda, pošto neima u tu svrhu priredjenih dovoljnih statističkih data.

Koliko je bilo moguće iz razgovora s osobami sudbenimi i propitkivanja kod organa državnih odvjetničtva saznati, vlada i kod nas prevelika „blagost“, te se takodjer pravo izvanrednoga ublaženja kazne odviše često rabi, da nereknemo zlorabi. Glavna krivnja u tom pogledu pada ipak na postojeći kazneni zakonik. Prestrogi i drakonski kazneni zakonici uvjeke su silili sudce na to, da jih kojim mu drago putem mimoilaze. Kraj nizkih minima nazočne osnove, te kraj dozvoljene usljed premnogih alternativnih kaznenih stavaka posebnoga diela uporave laglje vrsti kazne namjesto teže, lahko će naši sudci preboljeti gubitak institucije, kojoj su dugotrajnom uporabom jur privikli.

U savezu sa pitanjem ob odmjeri i pretvoru kazne jeste i toli ventilirano u znanosti i u zakonodavstvih pitanje *ob olakšujućih i otegoćujućih okolnostih*. U postojećem k. zakoniku nalazimo cielu povorku tih okolnosti u obćem dielu nabrojenih. Kad bi jih bilo moguće taxativno nabrojiti,

Digitized by Google

nebismo ništa prigovorili tomu, da se one uvrste u našu osnovu. Pošto je pako to nemoguće, to možemo samo pohvaliti našu osnovu, što je i u tom pitanju nasliedila većinu ostalih novijih zakonodavstva, koja su se otresla nabrajanja obćenitih otegoćujućih i olakšujućih okolnosti (protivno tomu postupa curižki kazneni zakonik, španjolski k. zakon, od najnovijih takodjer taljanska osnova k. zakona, koja nabraja u člancih 90, 91. silu obćenitih kazan povisujućih i snizujućih razloga, usljed kojih, ako jih se više sastane, mora sudac ići i nad zakonski maximum, dotično sići izpod minimuma zakonske kazne), što ipak neće smetati sudcu, da se on na nje u svakom konkretnom slučaju obazire, te prema pretežnosti jednih ili drugih unutar zakonske stavke kazan odmjeruje ili pretvara,

Da se motivi čina i tako zvano „prezirno mišljenje" imade po duhu naše osnove osobito u obzir uzeti, to se vidi toli iz ustanova o nečastnih posljedicah, koli iz ustanova ob odmjeri i pretvoru kazne, sadržanih u §§. 75. i 76, kojim se dade jedino prigovoriti ono, što je u pitanju o gubitku ureda i obustavi političkih prava rečeno.

Na ovom mjestu vriedno je napokom napose spomenuti, da osnova u obćenitom dielu nespominje otegotne okolnosti *priupada*, koja je po obstojećem kaznenom zakoniku toli važnom smatrana. Priupadnost smatra se većinom u današnjem zakonodavstvu (talij. osnova k. zakona u člancih 84 do 89 iznimno normira ustanove o priupadu, kao *obćenitom i obligatornom* razlogu pooštrenja kazne; isto takovom okolnosti smatra se priupad i u curižkom k. zakoniku — čl. 59) *samo kod stanovitih delicta* okolnošću kazan pooštrujućom, te se to kod dotičnih kažnjivih čina (dakle u posebnom dielu kazn. zakonika) naročito spominje. Naša osnova to takodjer čini, ter odgovara principom znanosti i time, što dopušta i *zastaru priupadnosti* (za 10 godina iza pretrpljene zadnje kazne), o kojoj po postojećem k. zakoniku ni govora neima. (Vidi §. 303., 313., 319. osnove).

Kako pako na odmjeru kazni djeluje pojam pokušaja pripomoći, pravodobne dragovoljne odštete, djetinjsko doba i gluhoniemost, o tom je već na svom mjestu govoreno.

Što se tiče razmjera vriednosti pojedinih kazna, kao i odmjere i pretvora novčane kazne, to prvašnjemu neima prigovora, a o posliednjem su opazke učinjene kod ocjene ustanova, govorećih o novčanoj kazni.

O stečaju delicta.

U toli kontroverznom pitanju *o stečaju delicta i kazni* drži se naša osnova poglavito cislitavske vladine osnove k zakona. Ona pohvalnim načinom izbjegava riešavanju neriešenih jošte u znanosti priepora, te se

Digitized by Google

ne gubi u suvišnih distinkcijah, koje su često na putu praktičnomu upravljivanju zakona, te koje većinom radjaju opet novimi kontroverzami.

Idealnom konkurrencijom smatra osnova povriedu više ustanova kaznenoga zakona jednim te istim činom, te za kazan ove upotrebljuje princip *„poena major absorbet minorem“*, dočim govori o *realnoj konkurrenciji* onda, kad tko počini više raznih delicta, ili kad isti delict više puta počini, pa onakov stečaj kazni *po posredujućem* izmedju principa kumulacije i absorpcije načelu, dopuštajuć sudcu, da uzetu za temelj skupne osude *najtežu* kaznenu stavku kazne slobode *povisi* za jednu četvrtinu maximuma, a maximum novčane kazne za sto postotaka.

Kriterij najveće kazne slobode jeste, gdje se steku istovrstnimi kaznami kažnjivi delicti, *najdulje trajanje* kod konkurza raznovrstnih kazna pako *red,* kojim se kazne slobode navode u §. 37. osnove, uz iznimku, da se, konkurrira li čin kažnjiv državnom uzom sa delictom kažnjivim uzom, imade suditi na uzu. Stiče li se s drugimi ma i jedan delict, s kojim su skopčane nuzkazne gubitka ureda, obustave političkih prava, izgon, ili konfiskacija, to valja glede ovih *obligatorno* („imadu se“) princip kumulacije, dočim se isti normira samo *fakultativno* („može se“), ako s kaznom slobode concurrira slučaj kažnjiv novčanom kaznom.

Spomenute ustanove glave VII. osnove odobrava ovaj fakultet kao valjane i svrsi shodne; isto tako pohvalnim smatra način, kojim se u obrazloženju tumači praktička uporaba tih ustanova.

Primjetiti valja ipak, da osnova glasom stavke druge §. 83. smatra *kazan uze strožijom* vrsti kazne, *nego* li je *državna uza*, pa bi se stoga razloga, da se ujednostruči textiranje ovoga paragrafa, moglo preporučiti, da se §. 37. promieni u toliko, da „uza“ dodje pod br. 3, a „državna uza“ pod br. 4, što nebi nipošto bilo na uštrb ostalomu sadržaju i sistemu osnove, samo bi se onda jošte §§. 48 i 50 imali staviti pred §. 47, koj govori napose o državnoj uzi. Kazan uze, prispodobiv način njezina ovršivanja sa onim državne uze (premda se kod pretvaranja smatraju jednakimi §. 77), može se u istinu smatrati strožom, a to tim više, što imade državna uza značaj custodiae honnestae, dočim uza toga neima, dapače uz nju se mnogo češće u posebnom dielu spajaju i nečastne posljedice gubitka ureda i obustave političkih prava, nego uz državnu uzu. Pošto ipak spomenuta alineja druga §. 83. neizključuje prava sudca, izvirućega iz §. 76. osnove, to se može u slučaju stečaja čina, kažnjivih uzom, i delicta kažnjivih državnom uzom, i na ovu posljednju suditi, ako je krivac s obzirom na narav kažnjivih djela i na osobnost svoju ovakove iznimke dostojan i potreban. U jednom slučaju konkurrencije mogla bi ipak ustanova §. 83. stavke druge doći u protuslovlje sa stavkom drugom §. 51. Ako se naime steku n. pr. zločin kažnjiv državnom uzom od 5 do 20 godina (§. 112. osnove) sa delictom kažnjivim uzom

Digitized by Google

od jedne godine (s kojim mogu biti osim toga skopčane nečastne posljedice), onda bi se imalo po §. 83. ipak suditi na uzu od preko 5 godina, premda je to u očitom protuslovlju sa §. 51., koji apodiktički propisuje kao maximum trajanja kazne uze vrieme od pet godina.

U §. 84. osnove imale bi se izpustiti rieči „ili prekršajah“, pošto nazočna osnova govori samo o zločinih i prestupcih, a veće podpunosti radi morala bi se poslje rieči „najviša kaznena stavka uporaviti se imajuće“ umetnuti rieč „vremenite (scil. „kazni“ slobode). Na okolnost, da imade čina kažnjivih doživotnom kaznom slobode, nije osnova u ustanovah (glava VII.) o stečaju kažnjivih čina uzela obzira, jer o stečaju takovih delicta sa vremenitimi ne govori ni rieči, dočim spominje barem u §. 87. alin. drugoj konkurs čina kažnjivih smrću. Kad bi se sudac strogo držao propisa glave VII. i §. 84., stavke treće, moglo bi se doći do te anomalije, da se nebi moglo dosuditi više od 20 godina kazne slobode onomu, koji je počinio *više delicta*, a medju timi jedan, koji se mora kazniti doživotnom kaznom slobode, dočim bi morao osuditi na doživotnu kazan slobode čovjeka, koji je *samo jedan* takav zločin počinio. Preobćenito textiranje spomenute stavke („U **nijednom** slučaju nesmije izrečena kazan slobode trajati preko 20 godina“) u oprieci je sa ustanovami posebnoga diela, u kojih se prieti *i to absolutno* doživotna kazan slobode.

Hvalevriedna jeste napokon ustanova §. 87., premda je uporava ove ustanove u praxi, i to u slučaju, kad je medju vremenom najnovije osude i pronašastoga poslje nje jošte nekažnjenoga, ali prije osude počinjenoga delicta bilo više osuda i ovrha kazne, skopčana sa veoma velikimi potežkoćami i vele kompliciranimi računi. Opravdava ju ipak potrebitost njezina, da se tim izbjegne prevelikoj strogosti, kojom bi se inače postupalo proti osobi, koja je prije osude počinila još drugo kažnjivo djelo, samo zato, što sudu nije bilo moguće odkriti taj zločin prije, te onda i o njem u istoj osudi suditi po načelih o konkurrenciji.

Osnova ipak nespominje ništa o slučaju, *kad je tko iza osude za vremena ovrhe kazne počinio zločin*, odakle sliedi, da se tada neima u obzir uzeti dosudjena u prvoj osudi kazan slobode. Bolji je dakle položaj osobe, koja je počinila koliko mu drago vremenitom kaznom slobode kažnjivih delicta, samo ako su počinjeni prije posljednje osude, nego li osudjeniku, koji je u kaznioni poslje te osude jedan jedini delict počinio; prvašnjemu bo se sudi po pravilih o konkurrenciji zločina, koja nedopuštaju kumulacije kazna, dočim će se u posljednjem slučaju faktično kazne kumulirati. Kako se god može na prvi mah taj postupak nepravednim pričiniti, tako ipak valja priznati, da se načela o konkurrenciji nesmiju protegnuti na djela, počinjena poslje osude, jer bi se time osudjeniku i priupadniku nekim načinom nagradjivali novi njegovi delicti.

Digitized by Google

To je bio po svoj prilici i razlog, što naša osnova nije usvojila ustanove §. 104. stavke prve ugarskoga k. zakonika, koji propisuje, da se pravila o konkurrenciji imadu i onda uporaviti, kad je tko raznimi osudami *osudjen* na više raznovrstnih kazna slobode.

Izključenje kaznenoga progona i izvršbe kazne.

Razloge, koji izključuju kazneni progon i izvršbu pravomoćno dosudjene kazne, spominje osnova u glavi VIII., razlikujuć jih tako od u glavi II. nabrojenih kazan dokidajućih i ublažujućih razloga. U riešenju ovoga pitanja drži se osnova većinom odnosnih ustanova najnovijih zakonodavstva, te se može, podobiv ju sa postojećim kaznenim zakonikom, smatrati ogromnim napredkom,

Medju spomenute razloge broji osnova osim *smrti i zastare* takodjer poput ugarskoga k. zakona *i pomilovanje,* premda toga nekoji najnoviji k. zakonici nečine (njem. k. z., hollandezka i cislit. osnova), koji predpostavljaju, da se *samo po sebi* razumieva, da pomilovanje, pod kojim se razumieva i amnestija, i abolicija i restitucija, izključuje kazneni progon i ovršbu pravomoćno izrečene kazne. Drugih razloga, koji bi izključivali kriminalni progon, nepoznaje osnova (hollandezka osnova broji ovamo i rem judicatam i izplatu maksimuma novčane kazne kod „overtredingen" — čl. 76. i 83.)

Što se izključnoga razloga *smrti* tiče, već smo primjetili, da je od glavnoga pravila, da smrt osudjenika izključuje izvršbu pravomoćno dosudjene kazne, učinjena u §. 61. osnove *iznimka,* jer se za života osudjenikova pravomoćno dosudjene *novčane kazne* mogu poslje smrti njegove iz ostavine utjerati, čim se globi oduzima značaj kazne, te daje svojstvo privatne kakove tražbine. Bolja je u tom pogledu ustanova talijanske osnove, koja toga nečini.

Ustanovi o *zastari* kao razlogu izključujućem kazneni progon i izvršbu kazni, temeljnoj misli ove inštitucije, kao što i ustanovljenim po primjeru cislit. osnove rokovom zastare neima prigovora. U nekojih ustanovah nalazimo dapače i napredka, kaošto n. pr. u tom, što osnova *i kod smrću kažnjivih zločina* dopušta toli zastaru, koja izključuje kazneni progon (za 20 godina §. 89. br. 1.), koli zastaru izključujuću izvršbu pravomoćno dosudjene smrtne kazne (na 25 godina od dana pravomoćnosti osude §. 96. br. 1.) bez ikakova ograničenja, čega ne samo da ne čini postojeći k. zakonik, već niti nova cislitavska osnova. Osnova odlikuje se nadalje i tim, što, shvaćajuć jedinim i pravim razlogom iz-

Digitized by Google

izključenja kaznenoga progona i izvršbe kazne *izminuće stanovitoga vremena*, ukida ostale u postojećem k. zakoniku normirane uvjete i ograničenja zastare.

Jedno je ipak, čemu ovaj fakultet prigovoriti mora, premda se dotična ustanova nalazi u svih novijih kaznenih zakonodavstvih, te ju i većina kriminalista zagovara. To je ustanova §. 91. osnove, usljed koje *prekinuta* odredbom oblasti *zastara iznova počima* danom izdane odredbe.

Devetnajst godina vjekovitih muka i patnja, straha i užasa, pretrpio je neodkriveni zločinac, sviet je već zaboravio na njegov čin, kad se evo nadje sudac ili državni odvjetnik, koji je našao nekakovih razloga sumnje proti njemu, te usljed toga bude on pozvan na sud. Iz iztrage te nije sliedilo nikakovih rezultata, nije dakle bilo vriedno povesti ju. Da nije bila povedena, za jednu godinu bi se bio nesretnik riešio težke more, koja ga je 19 godina tištila, ali tomu sad nemože biti tako. Usljed §. 91. izbrisano je neuspješnom iztragom vrieme od 18 godina, a Damoklov mač visjeti će opet novih 20 godina nad glavom zločinca.

Fakultetu ovomu nemože se to nikako opravdanim činiti. Pravo bi bilo jedino ustanoviti, da se odredbom oblasti, smjerajućom na kazneni progon, prekida zastara, te da, dok traje postupak, zastara miruje t. j. da dalje ne teče; nu iza bezuzspješnoga prekinuća zastare imala bi zastara dalje teći, nipošto pako *nova* zastara započimati, kao da je u istom času tekar zločin počinjen.

Prigovoriti je nadalje §. 91. odnosno §. 99., što nerješava preporno pitanja, da li i inozemna oblast svojimi odredbami prekida zastaru, ili tu posljedicu imadu samo odredbe ovozemnih oblasti?

Mjerilo za rokove zastare jeste vremenito *trajanje zapriečene* u zakonu, *odnosno dosudjene* u konkretnom slučajn *kazni*, *a ne* na kategoriji delikta osnovani *karakter kazne* (kao što n. pr. u talijanskoj osnovi, gdje dosudjena kazan zločina zastaruje za 20 godina, prestupka za 10, a policajna kazan za 2 godine — jedina kazan „ergastolo“ zastaruje tek za 30 godina —), što je posve opravdano, pošto više odgovara principu individualizovanja.

Da se zastara odštetnih, pravomoćnom kriminalnom osudom dosudjenih tražbina, ravna po propisih gradjanskoga zakonika (§. 100), a ne po zastari ovršivosti kriminalne pravomoćno dosudjene kazne, posve je opravdano, pravo bo rekao je Mancini braneći sličnu ustanovu talijanske osnove: „Neda se pojmiti, kako bi dužnik mogao osloboditi se duga svoga, što ga mora namiriti onomu, koji ga je prevario, jedino stoga, što je kadar dokazati, da je onda, kad je dug taj nastao, ne samo kontrahirao civilnu obvezu, već povrh toga takodjer povriedio kazneni zakon“. To bi se veoma lahko dogodilo, ako se uzme na um, da izvršba kaznene

Digitized by Google

osude često zastari u kraće vrieme, nego li civilna obveza. Nevalja dakle zastupano od mnogih kriminalista načelo parifikacije u tom pitanju, bolje je načelo neodvisnosti civilne obligacije.

O kaznenom progonu.

Glava IX. i poslednja općenitoga diela osnove pod naslovom „o kaznenom progonu" govori, uzpostaviv kao glavno pravilo *oficijalnu maksimu*, o t. zv. *čisto privatnih* i o takovih deliktih, koji se *samo na predlog* neposredno oštećene osobe javnom tužbom progoniti mogu. Kraj današnjega shvaćanja javne tužbe i glavne zadaće države ne treba i suvišno je naglašivati njezinu dužnost i pravo, progoniti ex officio u većini slučajeva povrede kaznenoga zakona.

U postojećem k. zakonu od god. 1852. je ova maksima malne do skrajnjih konsekvencija dovedena, jer su u njem navedeni zločini bez iznimke officijalni delikti, dočim je malen broj prekršaja i prestupaka progonjiv samo na zahtjev privatne osobe.

Da ipak imade dosta delikta, koji se već po naravi svojoj moraju izuzeti od officijalnoga progona, o tom dan danas nema dvojbe u znanosti, a i najnovija su zakonodavstva znatno umnožila broj takovih kažnjivih čina, učiniv progon mnogih, dosele officijalnimi smatranih delikta ovisnim od *privatne tužbe*, dotično *predloga* privatnoga oštećenika.

Naša osnova spada takodjer u krug tih novijih zakonodavnih proizvoda, te je u tom pitanju većim djelom sliedila primjer cislitavske osnove. Opaža se to već u razlici neofficijalnih delikta u takove, koji se samo privatnom tužbom progone, i u takove, koji se progone javnom oblašću, potaknutom po osobi neposredno oštećenoj, koje razlike ugarski k. zakonik nepozna, premda se ona odobriti mora gledeć na veličinu i narav povriedjenoga deliktom interesa, kao i na praktičke konsekvencije pogledom na progon delikta.

Osnova dopušta progon privatnom tužbom kod delikta, kod kojih je daleko zamašniji privatni interes, dočim je kod ostalih na predlog progonjivih delikta uz privatni zamašan takodjer i interes javni.

Glavne ustanove u tom pogledu tiču se uvjek *dieljivosti* privatne tužbe i predloga, te njihova *opoziva*.

Što se tiče *provedenja principa dieljivosti*, valja uvažiti, da naša osnova smatra *predlog nerazdieljivim* (§. 105. osnove) upravo sbog pretežnosti javnoga interesa kod takovih delikta, koji se jedino na predlog ovlaštenika javnom tužbom progoniti imadu, dočim se princip nerazdie-

Digitized by Google

ljivosti ne rabi kod privatne tužbe (§. 107.), usljed čega se kod ovakovih delikta postupa samo proti onim osobam, proti kojim je ovlaštenik tužbu podigao i izveo. Razlika ova posve je opravdana, ako je u posebnom dielu zakona, prama gore iztaknutim kriterijem razlika izmedju obih vrsti neoficijalnih delikta konsekventno provedena. -- Posebni dio osnove pozna manje vrsti neoficijalnih delikta, nego li ini noviji k. zakonici i osnove. Delikta, progonjivih na zahtjev ili predlog, ima samo sedam, a progonjivih usljed privatne tužbe samo šest vrsti. Pogledom na narav tih delikta izreći je ovomu fakultetu, da se načela o nerazdjeljivosti i dieljivosti po §. 105. i 107. mogu na njih posve shodno upotrebljati.

Drugo glavno pitanje jeste ustanova *o opozivu predloga dotično privatne tužbe.* U tom pitanju dieli se naša *osnova* od uzora svoga (cisl. osnove), jer *i kod predloga dopušta opoziv, i to sve do onoga časa, kad javni tužitelj predade obtužnicu* (cislit. osnova nedopušta poput franc. k. zakonika nikada opoziv, dočim talij. osnova zastupa protivni ekstrem, dopuštajuć opoziv predloga u svako doba. Ostala novija zakonodavstva dopuštaju, ali ograničuju vrieme opoziva; ugarski k. zakon dopušta opoziv u pravilu sve do proglasa osude, hollandezka osnova samo kroz 3 dana iza stavljena predloga itd.) Razlozi kojimi obrazloženje osnove brani ustanovu §. 106.. kao posredujuću izmedju ekstremnih u tom pitanju ustanova novijih zakonodavstva, posve su opravdani, a isto tako valja se složiti sa motivacijom §. 109. osnove, koji ustanovljuje, da se *privatna tužba može opozvati sve do proglašenja osude,* dočim cislit. osnova dopušta opoziv privatne tužbe i nakon proglašene osude sve do početka ovrhe dosudjene kazne, čim se samo mogu podupirati špekulacije tužitelja, a podkapati ugled kriminalnoga sudovanja, te privatnoj osobi davati nekim načinom pravo pomilovanja. Po mnienju ovoga fakulteta mogla bi se samo kod preljuba iznimice odobriti uporaba spomenute ustanove cislit. osnove,

Da se pako usljed §. 106. alin. druge, usljed opoziva predloga proti jednomu tuženiku, ima obustaviti postupak i proti ostalim, dočim to nevalja (pošto zakon o tom šuti) kod privatne tužbe, to je naravska posljedica dieljivosti privatne tužbe, a nedieljivosti predloga.

Rok za utrnuće prava progona, ustanovljen na 2 mjeseca od kako je ovlaštenik saznao za delikt i za krivca, posve je shodno opredieljen, samo se dodatak o zastari čini suvišnim.

Željeti bi bilo, da se u osnovu poprimi ustanova §. 95. cislit. osnove o pravu rodjaka, supruga i baštinika umrloga ovlaštenika na privatnu tužbu i predlog progona.

Osnova po svoj prilici u tom pogledu misli, da su dovoljne ustanove sadržane o tom u posebnom dielu kod dotičnih delikta.

Digitized by Google

Neumjestna čini se napokon ovomu fakultetu ona razlika izmedju privatne tužbe i progona na predlog, usljed koje privatnu tužbu provadja imenovana nad tutorstvenom, skrbničkom, dotično nadzornom oblašću osoba, ako je zakoniti zastupnik maloljetnika, duhobolnika ili korporacije sam krivac (§. 108.), dočim se, što je pogriešno, nečini isto kod delikta progonjivih na predlog, kod kojih se u spomenutom slučaju ima postupati ureda radi (§. 102.)

Takovom ustanovom grieši se proti naravi ovih delikta, jer se oni onom okolnošću, što je zakoniti zastupnik povriedjenih osoba počinitelj delikta, nemogu iz neoficijalnih pretvoriti u oficijalno kažnjive čine. Nadtutorstvene, skrbničke i nadzorne oblasti zaslužuju toliko povjerenja, da će se svojski zauzeti za stvar u takovih slučajevih, a moći je predmjevati, da će u konkretnom slučaju ove oblasti i prije saznati za kažnjivo djelo i počinitelja, nego li kriminalni sud ili držav. odvjetničtvo, te odmah imenovati prikladnu za progon takova delikta osobu, ako je shodno, da se delikt taj kriminalno progoni.

Imade dosta slučajeva, gdje i kraj ovdje spomenute okolnosti nije potrebit, dapače gdje je suvišan kriminalni progon; čemu dakle pretvarati neoficijalne u oficijalne delikte, kad se i bez toga dade ista svrha postići, a i više puta nepotrebno kazneno postupanje mimoići?

Izostavljeni su u dotičnih §§. 102. i 108. štićenici.

U savezu sa ustanovami osnove o kaznenom progonu u mnogom obziru jesu i ustanove kaznenoga postupnika. Postojeći naš kazneni postupnik, koji u tom pogledu nije posve točno kopirao uzora svoga, cislit. postupnika od god. 1873., morati će se prama načelom, sadržanim u glavi IX. osnove, u svoje vrieme preinačiti.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

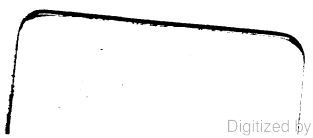
Digitized by Google

Digitized by Google